

Wersja zaktualizowana na dzień 1 czerwca 2005 r.

Praktyczny Przewodnik
dotyczący stosowania nowego II rozporządzenia
brukselskiego

**(rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r.
dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w
sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności
rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000**

**Niniejszy dokument został opracowany przez służby Komisji
w porozumieniu z Europejską Siecią Sądową w sprawach cywilnych
i handlowych.**

SPIS TREŚCI

Wstęp	str. 5
I. Zakres stosowania	str. 6
1. Przepisy początkowe i zasięg geograficzny	str. 6
(a) Zasada ogólna	str. 6
(b) Przepisy przejściowe	str. 6
2. Zakres rzeczowy	
2.1. Jakie sprawy są objęte zakresem stosowania rozporządzenia?	str. 9
(a) Sprawy objęte zakresem stosowania rozporządzenia	str. 9
(b) Sprawy wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia	str. 10
2.2. Jakie decyzje są objęte zakresem stosowania rozporządzenia?	str. 11
2.3. Rozporządzenie nie stanowi przeszkody dla sądów w ustanawianiu w pilnych przypadkach środków tymczasowych, łącznie ze środkami zabezpieczającymi,	str. 12
II. Ustalenie Państwa Członkowskiego, do którego sądów należy właściwość	str. 12
1. Zasada ogólna – państwo miejsca stałego pobytu dziecka	str. 13
2. Wyjątki od zasady ogólnej	
(a) Nieprzerwana właściwość poprzedniego miejsca stałego pobytu dziecka	str. 14
(b) Właściwość w przypadku uprowadzenia dziecka	str. 18
(c) Przedłużenie jurysdykcji	str. 18
(d) Obecność dziecka	str. 19
(e) Pozostała jurysdykcja	str. 20
III. Przekazanie do sądu lepiej umiejscowionego do rozpatrzenia sprawy	str. 20
1. Okoliczności uzasadniające przekazanie sprawy	str. 20
2. Właściwa procedura	str. 21
3. Wybrane aspekty praktyczne	str. 22
IV. Co się dzieje, kiedy to samo postępowanie zostaje wytoczone w dwóch Państwach Członkowskich?	str. 24
V. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w innym Państwie Członkowskim	str. 25

VI. Zasady dotyczące prawa do kontaktów z dzieckiem	str. 26
1. Prawa do kontaktów z dzieckiem są bezpośrednio uznawane i wykonalne na mocy rozporządzenia	str. 26
2. Jakich praw do kontaktów z dzieckiem to dotyczy?	str. 26
3. Warunki wydania świadectwa	str. 27
4. Kiedy sąd pochodzenia wydaje świadectwo?	str. 28
(a) Prawo do kontaktów z dzieckiem, które dotyczy sytuacji transgranicznej	str. 28
(b) Prawo do kontaktów z dzieckiem, które nie dotyczy sytuacji transgranicznej	str. 28
5. Czy w odniesieniu do świadectwa przysługują środki odwoławcze?	str. 29
6. Jakie są skutki świadectwa?	str. 29
7. Uprawnienie sądów w Państwie Członkowskim wykonania do podjęcia uzgodnień praktycznych dotyczących egzekwowania praw do kontaktów z dzieckiem	str. 30
VII. Zasady dotyczące uprowadzenia dziecka	str. 30
1. Właściwość sądów	str. 31
2. Zasady zapewniające szybki powrót dziecka	str. 34
2.1. Sąd ustala, czy nastąpiło uprowadzenie dziecka w świetle przepisów rozporządzenia	str. 34
2.2. Sąd zawsze nakazuje powrót dziecka, jeżeli może być ono chronione w Państwie Członkowskim pochodzenia	str. 34
2.3. Wysłuchanie dziecka i wnioskodawcy	str. 35
2.4. Sąd wydaje orzeczenie w terminie sześciu tygodni	str. 35
3. Co się dzieje, jeżeli sąd odmawia powrotu dziecka?	str. 38
4. Właściwość sądu pochodzenia do rozpatrywania istoty sprawy w całości	str. 39
5. Procedura przed sądem pochodzenia	str. 39
6. Uchylenie exequatur w odniesieniu do orzeczenia sądu pochodzenia o powrocie dziecka	str. 41
7. Nowe przemieszczenie dziecka do innego Państwa Członkowskiego	str. 42
VIII. Wykonywanie orzeczeń	str. 44
IX. Wysłuchanie dziecka	str. 44
X. Współpraca pomiędzy organami centralnymi i pomiędzy sądami	str. 45
XI. Relacje pomiędzy rozporządzeniem a Konwencją haską z 1996 r. dotyczącą ochrony dziecka	str. 46

Wykresy

Przepisy przejściowe (art. 64)	str. 8
Nieprzerwana właściwość poprzedniego miejsca stałego pobytu (art. 9)	str. 17
Przekazanie sprawy do lepiej umiejscowionego sądu (art. 15)	str. 23

Właściwość sądów w sprawach uprowadzenia dziecka (art. 10)	str. 33
Powrót dziecka (art. 11)	str. 37
Procedura w sprawach uprowadzenia dziecka	str. 43
Załącznik: Postępowanie rozwodowe w Unii Europejskiej Krótkie streszczenie zasad dotyczących spraw małżeńskich	str. 49

Wstęp

Niniejszy Praktyczny Przewodnik dotyczy kwestii odpowiedzialności rodzicielskiej na terytorium Unii Europejskiej. Został opracowany przez Komisję Europejską w porozumieniu z Europejską Siecią Sądową w sprawach cywilnych i handlowych.

Od dnia 1 marca 2005 r. właściwość sądów, uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej reguluje rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 („[rozporządzenie](#)”). Rozporządzenie zostało przyjęte w dniu 27 listopada 2003 r. z mocą obowiązującą od dnia 1 marca 2005 r. Uchyla i zastępuje ono rozporządzenie Rady (WE) Nr 1347/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków („[II rozporządzenie brukselskie](#)”), które weszło w życie z dniem 1 marca 2001 r.

Rozporządzenie konsoliduje w jednym tekście przepisy dotyczące spraw małżeńskich i spraw odpowiedzialności rodzicielskiej. Ponieważ przepisy w sprawach małżeńskich zostały przeniesione z II rozporządzenia brukselskiego niemalże bez zmian, Praktyczny Przewodnik dotyczy wyłącznie przepisów w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej. Krótkie streszczenie zasad dotyczących spraw małżeńskich zamieszczono w załączniku. W Przewodniku dla uproszczenia używane jest słowo „rozwód” w znaczeniu obejmującym wszystkie sprawy małżeńskie (rozwód, separację i unieważnienie małżeństwa).

Podręcznik ma w założeniu stanowić pomoc dla stron, sędziów, prawników, notariuszy i organów centralnych. Zawiera również porady dla Państw Członkowskich odnośnie optymalnego sposobu zapewnienia jego stosowania.

Praktyczny Przewodnik nie ma wiążącej mocy prawnej i nie uchybia opiniom wydawanym przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości lub orzeczeniom wydawanym przez sądy krajowe w zakresie wykładni rozporządzenia.

I. Zakres stosowania

1. Przepisy początkowe i zasięg geograficzny

W jakich Państwach i od kiedy stosuje się rozporządzenie?

a) Zasada ogólna

Art. 72

Rozporządzenie stosuje się z mocą od dnia 1 marca 2005 r. we wszystkich Państwach Członkowskich Unii Europejskiej z wyjątkiem Danii. Rozporządzenie stosuje się w dziesięciu Państwach Członkowskich, które przystąpiły do Unii Europejskiej z dniem 1 maja 2004 r. Rozporządzenie jest bezpośrednio stosowane w Państwach Członkowskich i ma moc nadrzędną w stosunku do prawa krajowego.

Art. 64

Rozporządzenie stosuje się **w całości** do:

- wszczętych postępowań sądowych,
 - dokumentów urzędowo sporządzonych lub zarejestrowanych jako autentyczne *oraz*
 - ugód zawartych między stronami
- po dniu 1 marca 2005 r.** (art. 64 ust. 1).

b) Przepisy przejściowe

W odniesieniu do postępowań sądowych wszczętych przed dniem 1 marca 2005 r., zasady dotyczące **uznawania i wykonywania** rozporządzenia mają zastosowanie do trzech kategorii orzeczeń:

- a) orzeczeń wydanych począwszy od dnia 1 marca 2005 r. włącznie w postępowaniach wszczętych przed tym terminem, ale po wejściu w życie II rozporządzenia brukselskiego (art. 64 ust. 2),
- b) orzeczeń wydanych przed dniem 1 marca 2005 r. w postępowaniach wszczętych po wejściu w życie II rozporządzenia brukselskiego w sprawach objętych zakresem stosowania II rozporządzenia brukselskiego (art. 64 ust. 3),
- c) orzeczeń wydanych przed dniem 1 marca 2005 r., ale po wejściu w życie II rozporządzenia brukselskiego w postępowaniach wszczętych przed wejściem w życie II rozporządzenia brukselskiego (art. 64 ust.4).

II rozporządzenie brukselskie weszło w życie z dniem 1 marca 2001 r.

W odniesieniu do dziesięciu „nowych” Państw Członkowskich, które przystąpiły do Unii Europejskiej w dniu 1 maja 2004 r., dniem służącym do ustalenia wejścia w życie II rozporządzenia brukselskiego jest dzień 1 maja 2004 r.

Orzeczenia należące do kategorii od a) do c) są uznawane i wykonywane zgodnie z przepisami rozdziału III rozporządzenia pod warunkiem, że:

- właściwość sądu, który wydał orzeczenie, oparto na zasadach zgodnych z postanowieniami rozporządzenia, II rozporządzenia brukselskiego lub konwencji stosowanej między Państwem Członkowskim, w którym wydano orzeczenie, i Państwem Członkowskim, w którym jest ono wykonywane,
- w przypadku orzeczeń wydanych przed dniem 1 marca 2005 r. – pod warunkiem, że odnoszą się do rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa albo do odpowiedzialności rodzicielskiej za dzieci obojga małżonków w postępowaniu sądowym w sprawach małżeńskich.

Należy zauważyć, że rozdział III dotyczący uznawania i wykonywania stosuje się do tych orzeczeń w całości, w tym nowe zasady przewidziane w sekcji 4 zwalniają niektóre rodzaje orzeczeń z procedury *exequatur* (zob. rozdziały VI i VII).

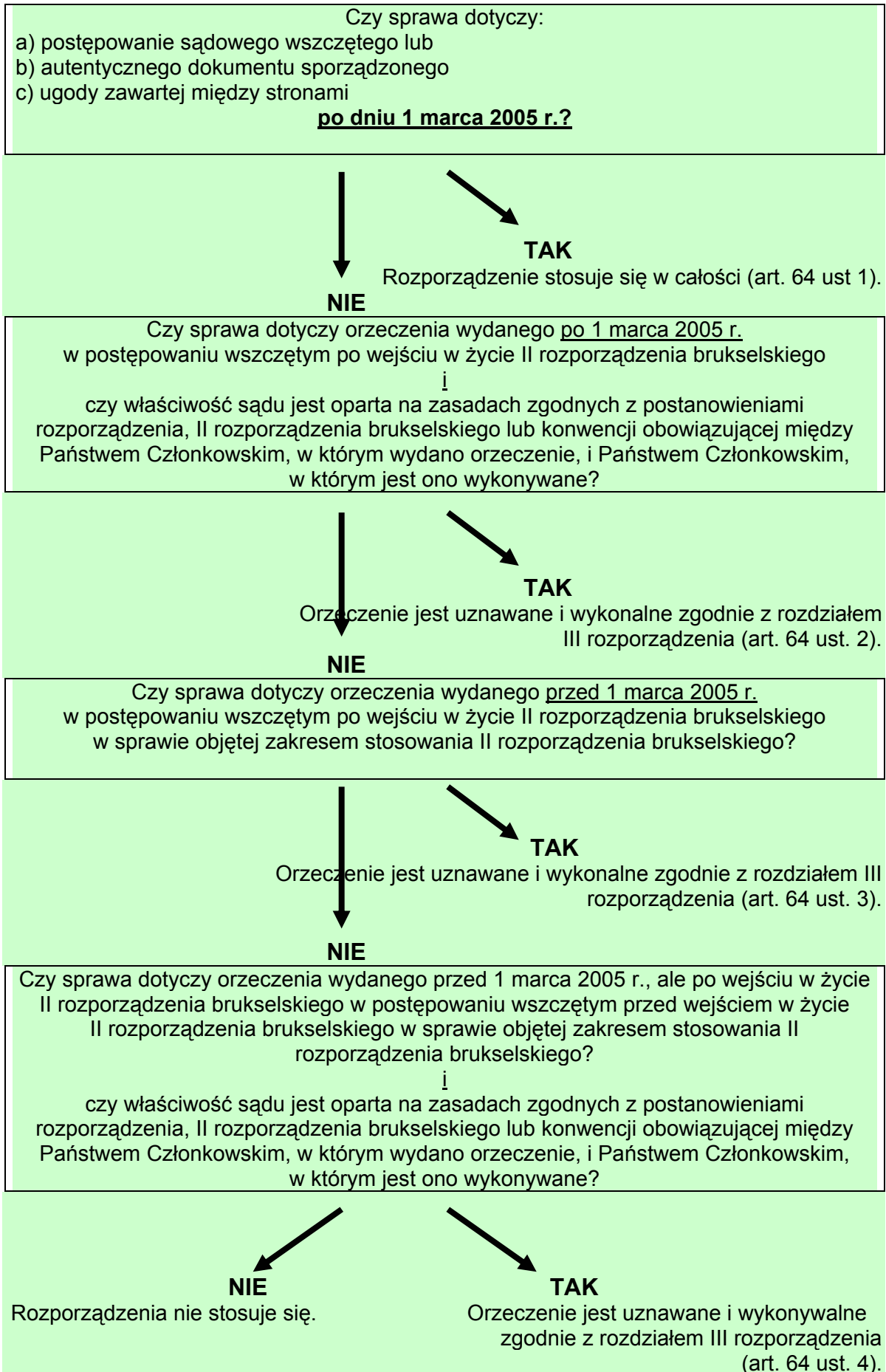
Przykład:

W dniu 1 grudnia 2002 r. przed sądem w Państwie Członkowskim A zostaje wszczęte postępowanie rozwodowe zgodnie z II rozporządzeniem brukselskim. Przy okazji sąd rozpatruje również kwestię odpowiedzialności rodzicielskiej małżonków za dzieci. W dniu 1 stycznia 2004 r. sąd wydaje orzeczenie przyznające prawo do opieki matce i prawo do kontaktów z dzieckiem ojcu. Następnie matka przeprowadza się z dziećmi do Państwa Członkowskiego B.

Sytuacja 1: Jeżeli obydwa Państwa Członkowskie A i B to „stare” Państwa Członkowskie, zasada przejściowa określona w art. 64 ust. 3 umożliwia ojcu złożenie wniosku o bezpośrednie uznanie i wykonywanie prawa do kontaktów z dzieckiem w Państwie Członkowskim B, bez potrzeby procedury *exequatur* zgodnie z sekcją 4 rozdziału III rozporządzenia, nawet kiedy postępowanie sądowe zostało wszczęte przed 1 marca 2005 r.

Sytuacja 2: Jeżeli przynajmniej jedno z tych dwóch Państw Członkowskich jest „nowym” Państwem Członkowskim, przepisów przejściowych art. 64 nie stosuje się, ponieważ orzeczenie zostało wydane w dniu 1 stycznia 2004 r., tzn. przed wejściem w życie II rozporządzenia brukselskiego w odniesieniu do „nowych” Państw Członkowskich.

Przepisy przejściowe (art. 64)

2. Zakres rzeczowy

2.1. Jakie sprawy są objęte zakresem stosowania rozporządzenia?

a) Sprawy objęte zakresem stosowania rozporządzenia

Rozporządzenie określa zasady ustalania właściwości sądów (rozdział II), uznawania i wykonywania orzeczeń (rozdział III) oraz współpracy między organami centralnymi (rozdział IV) w sprawach z zakresu odpowiedzialności rodzicielskiej. Zawiera szczegółowe zasady dotyczące uprowadzenia dziecka oraz praw do kontaktów z dzieckiem.

- Rozporządzenie stosuje się we wszystkich sprawach cywilnych dotyczących „przyznawania, wykonywania, delegacji, ograniczenia lub pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej”.

Art. 1 ust. 1 lit. b), ust. 2 i art. 2 ust. 7

Definicja terminu „odpowiedzialność rodzicielska” jest szeroka i obejmuje wszystkie prawa oraz obowiązki odnoszące się do osoby i majątku dziecka przysługujące osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską. Obejmuje nie tylko prawa do opieki i prawa do kontaktów z dzieckiem, ale również takie sprawy jak kuratela i umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczej. Osobą posiadającą odpowiedzialność rodzicielską może być osoba fizyczna lub prawna.

Katalog spraw zaliczonych do „odpowiedzialności rodzicielskiej” zgodnie z art. 1 ust. 2 rozporządzenia nie jest wyczerpujący, a jedynie przykładowy.

W odróżnieniu od Konwencji haskiej z 1996 r. w sprawie ochrony dziecka (*zob. rozdział XI*) rozporządzenie nie określa wieku dzieci, które są objęte zakresem jego stosowania, pozostawiając tę kwestię do ustalenia w prawie krajowym. Mimo iż decyzje w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej w większości przypadków dotyczą małoletnich do 18 roku życia, osoby poniżej 18 lat mogą usamodzielnąć się zgodnie z prawem krajowym, w szczególności w przypadku zawarcia związku małżeńskiego. Decyzje wydane w odniesieniu do takich osób z zasady nie kwalifikują się do spraw „odpowiedzialności rodzicielskiej” i w konsekwencji nie mieszczą się w zakresie stosowania rozporządzenia.

- Rozporządzenie stosuje się w „sprawach cywilnych”.

Art. 1 ust. 1 i 2 oraz motyw 7

Rozporządzenie stosuje się w „sprawach cywilnych”. Do celów rozporządzenia koncepcja „spraw cywilnych” jest zdefiniowana szeroko i obejmuje wszystkie sprawy wymienione w art. 1 ust. 2. Rozporządzenie stosuje się w przypadkach, gdy określona sprawa odpowiedzialności rodzicielskiej należy do środków „prawa publicznego” zgodnie z prawem krajowym, np. umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczej.

- Rozporządzenie stosuje się do środków ochrony dziecka odnoszących się do jego majątku

Art. 1 ust. 2 lit. c), e) oraz
motyw 9

Kiedy dziecko posiada majątek, może wystąpić konieczność zastosowania pewnych środków ochrony, np. wyznaczenia osoby lub organu w celu pomocy i reprezentowania dziecka w sprawach majątkowych. Rozporządzenie stosuje się do wszelkich środków ochrony, jakie mogą być konieczne w celu zarządzania majątkiem lub jego zbycia. Takie środki mogą być konieczne, jeżeli na przykład rodzice spierają się w tym zakresie.

Natomiast środki odnoszące się do majątku dziecka lecz niezwiązane z ochroną dziecka nie są objęte zakresem stosowania rozporządzenia, ale rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych („[I rozporządzenie brukselskie](#)”). W każdym przypadku ocena, czy środek odnoszący się do majątku dziecka jest związany z ochroną dziecka, czy nie, należy do sędziego. Rozporządzenie stosuje się do środków ochrony, ale nie ma zastosowania do środków przyjmowanych w wyniku przestępstw popełnionych przez dzieci (motyw 10).

b) Sprawy wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia

Art. 1 ust. 3 i motyw 10

Artykuł 1 ust. 3 zawiera katalog spraw, które są wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia, mimo iż mogą być blisko związane ze sprawą odpowiedzialności rodzicielskiej (np. adopcja, usamodzielnienie, nazwisko i imiona dziecka).

Motyw 11

- Rozporządzenia nie stosuje się do obowiązków utrzymania dziecka

Obowiązki w zakresie utrzymania dziecka i odpowiedzialność rodzicielska są często rozpatrywane w ramach tego samego postępowania sądowego. Rozporządzenia nie stosuje się do obowiązków w zakresie utrzymania dziecka, ponieważ są już one objęte I rozporządzeniem brukselskim. Przy tym sąd właściwy na mocy niniejszego rozporządzenia będzie generalnie sądem właściwym do orzekania w zakresie obowiązku utrzymania dziecka w drodze stosowania art. 5 ust. 2 I rozporządzenia brukselskiego. Przepis ten umożliwia sądowi właściwemu do orzekania w sprawie odpowiedzialności rodzicielskiej podejmowanie decyzji również w sprawie utrzymania dziecka, jeżeli sprawa ta ma charakter dodatkowy wobec kwestii odpowiedzialności rodzicielskiej. Obie sprawy byłyby rozpatrywane w ramach tego samego postępowania, natomiast wydane decyzje byłyby uznawane i wykonywane na innych zasadach. Część decyzji dotycząca utrzymania byłaby uznawana i wykonywana w innym Państwie Członkowskim zgodnie z zasadami I rozporządzenia brukselskiego, natomiast decyzja w części dotyczącej odpowiedzialności rodzicielskiej byłaby uznawana i wykonywana zgodnie z zasadami nowego II rozporządzenia brukselskiego.

2.2. Jakie decyzje są objęte zakresem stosowania rozporządzenia?

- Rozporządzenie stosuje się do wszystkich decyzji w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej.

Art. 1 ust. 1 lit. b) i motyw 5

W odróżnieniu od II rozporządzenia brukselskiego obecne rozporządzenie stosuje się do wszystkich decyzji wydawanych przez sądy Państw Członkowskich w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej.

II rozporządzenie brukselskie stosowało się do decyzji w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej jedynie w zakresie, w jakim były one wydane w kontekście postępowania w sprawach małżeńskich i dotyczyły wspólnych dzieci obojgu małżonków. W celu zapewnienia równości wszystkich dzieci zakres stosowania tego rozporządzenia obejmuje wszystkie decyzje w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej, niezależnie od tego, czy rodzice są lub byli małżeństwem i czy obojdwie strony postępowania są lub nie są biologicznymi rodzicami danego dziecka.

- Rozporządzenie nie ogranicza się do orzeczeń sądowych.

Art. 2 ust. 1 i 4

Rozporządzenie stosuje się do orzeczeń sądowych niezależnie od nazwy orzeczenia (wyrok, nakaz, decyzja itp.). Nie jest ograniczone do decyzji wydawanych przez sądy, lecz stosuje się do decyzji wydawanych przez każdy organ właściwy w sprawach objętych zakresem stosowania rozporządzenia (np. organów opieki społecznej).

- Rozporządzenie stosuje się do „autentycznych dokumentów”.

Art. 46

Ponadto rozporządzenie stosuje się do dokumentów urzędowo sporządzonych lub zarejestrowanych jako autentyczne, które są wykonalne w Państwie Członkowskim, w którym zostały sporządzone lub zarejestrowane. Do tego rodzaju dokumentów, które mają być uznawane i wykonalne w innych Państwach Członkowskich na takich samych zasadach jak orzeczenia, należą przykładowo dokumenty sporządzane przez notariuszy.

- Rozporządzenie stosuje się do ugód między stronami.

Art. 46

Nowością w rozporządzeniu jest objęciem zakresem jego stosowania również ugód zawartych między stronami w zakresie, w jakim są one wykonalne w Państwie Członkowskim, w którym zostały zawarte. Ma to na celu zachęcenie stron do zawierania ugód pozasądowych w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej. Z tego powodu ugoda ma być uznawana i wykonalna w innych Państwach Członkowskich na takich samych warunkach jak orzeczenie, pod warunkiem jej wykonalności w Państwie Członkowskim, w którym została zawarta, niezależnie od tego, czy jest to ugoda prywatna między stronami, czy ugoda zawarta przed organem.

2.3. Rozporządzenie nie stanowi przeszkody dla sądów w ustanawianiu w pilnych przypadkach środków tymczasowych, łącznie ze środkami zabezpieczającymi.

Art. 20

Artykuł 20 umożliwia sądowi przyjęcie przewidzianych prawem danego państwa środków tymczasowych, łącznie ze środkami zabezpieczającymi, względem dziecka znajdującego się w tym państwie, nawet jeśli sądem właściwym do rozstrzygnięcia co do istoty wniosku jest sąd innego Państwa Członkowskiego. Środki takie może przyjąć sąd lub organ właściwy dla spraw objętych zakresem stosowania rozporządzenia (art. 2 ust. 1). Przykładowo organem właściwym do przyjęcia środków tymczasowych przewidzianych prawem danego państwa może być organ opieki społecznej lub organ do spraw małoletnich.

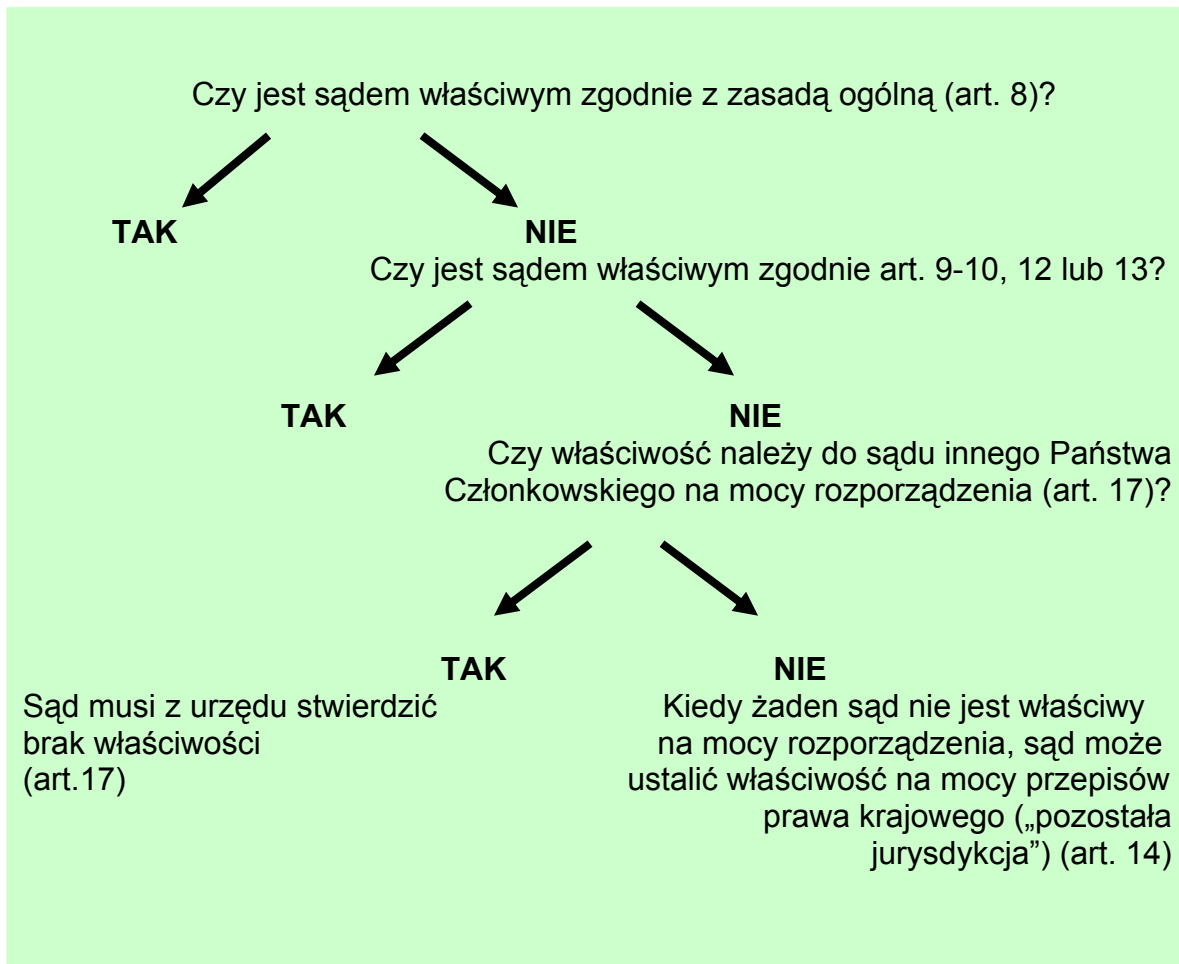
Artykuł 20 nie stanowi o właściwości sądu. W konsekwencji środki tymczasowe tracą moc z chwilą przyjęcia przez sąd właściwy środków, jakie jego zdaniem są celowe.

Przykład: Rodzina jedzie samochodem na wakacje z Państwa Członkowskiego A do Państwa Członkowskiego B. Po przyjeździe do Państwa Członkowskiego B są ofiarami wypadku samochodowego, w którym wszyscy odnoszą obrażenia. Dziecko jest lekko ranne, natomiast oboje rodziców trafia do szpitala w stanie śpiączki. Organy Państwa Członkowskiego B muszą pilnie przyjąć środki tymczasowe ochrony dziecka, które nie ma krewnych w Państwie Członkowskim B. Fakt właściwości co do istoty sprawy sądów Państwa Członkowskiego A zgodnie z rozporządzeniem nie stanowi przeszkody, aby sądy lub właściwe organy w Państwie Członkowskim B wydały decyzję w sprawie tymczasowych środków ochrony dziecka. Środki te tracą moc z chwilą wydania decyzji przez sąd Państwa Członkowskiego A.

II. Ustalenie Państwa Członkowskiego, do którego sądów należy właściwość

Zasady ustalania właściwości sądów określone w art. 8 – 14 stanowią kompletny system pozwalający ustalić, do sądów którego Państwa Członkowskiego należy właściwość. Rozporządzenie ustala jedynie Państwo Członkowskie, którego sądy są właściwe, ale nie wskazuje konkretnego sądu właściwego na terytorium danego Państwa Członkowskiego. Tę sprawę pozostawiono przepisom krajowego prawa proceduralnego (zob. [Europejska Sieć Sądowa](#) i [Atlas Sądowy](#)).

Sąd, do którego skierowano wniosek dotyczący odpowiedzialności rodzicielskiej, musi przeprowadzić następującą analizę:

1. Zasada ogólna – państwo miejsca stałego pobytu dziecka

Art. 8

Fundamentalna zasada rozporządzenia stanowi, że najwłaściwszym forum w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej jest sąd właściwy Państwa Członkowskiego, które jest miejscem stałego pobytu dziecka. Koncepcja „miejsca stałego pobytu”, która jest coraz częściej stosowana w dokumentach międzynarodowych, nie została zdefiniowana w rozporządzeniu, ponieważ w każdym przypadku musi to ustalić sędzia na podstawie stanu faktycznego. Znaczenie terminu należy interpretować zgodnie z celami rozporządzenia.

Należy podkreślić, że termin ten nie odnosi się do żadnej koncepcji miejsca stałego pobytu na gruncie prawa krajowego, lecz do „autonomicznego” pojęcia w prawie wspólnotowym. W przypadku przemieszczenia dziecka z jednego Państwa Członkowskiego do innego, nabycie miejsca stałego pobytu w nowym Państwie Członkowskim powinno z reguły zbiegać się w czasie z „utrącią” miejsca stałego pobytu w poprzednim Państwie Członkowskim. Każdorazowe rozpatrywanie tej kwestii przez sędziego oznacza, że chociaż przymiotnik „stały” zwykle implikuje pewną ciągłość, to nie można wykluczyć sytuacji, w której dziecko nabywa miejsce stałego pobytu w Państwie Członkowskim z dniem przybycia do niego, w zależności od faktycznych okoliczności danej sprawy.

Właściwość sądu ustala się z chwilą wytoczenia powództwa. Po ustaleniu właściwości sądu sąd ten z zasady zachowuje właściwość nawet jeżeli w trakcie postępowania sądowego dziecko nabywa miejsce stałego pobytu w innym Państwie Członkowskim (zasada „*perpetuatio fori*”). Sama zmiana miejsca stałego pobytu dziecka w toku postępowania nie wiąże się ze zmianą właściwości sądu.

Kiedy jednak leży to w najlepszym interesie dziecka, art. 15 przewiduje możliwość przekazania sprawy, pod pewnymi warunkami, do sądu Państwa Członkowskiego, do którego przeniosło się dziecko (zob. *rozdział III*). Jeżeli miejsce stałego pobytu dziecka zostaje zmienione wskutek bezprawnego zabrania lub zatrzymania, zmiana właściwości sądu może nastąpić wyłącznie na ściśle określonych warunkach (zob. *rozdział VII*).

2. Wyjątki od zasady ogólnej

Artykuły 9, 10, 12 i 13 określają wyjątki od zasady ogólnej, tzn. kiedy właściwość może należeć do sądów Państwa Członkowskiego, w którym dziecko zwykle nie zamieszkuje.

a) Nieprzerwana właściwość poprzedniego miejsca stałego pobytu dziecka

Art. 9

Jeżeli dziecko przenosi się (przemieszcza) z jednego Państwa Członkowskiego do innego, często wynika konieczność rewizji praw do kontaktów z dzieckiem lub innych uzgodnień umownych, w celu dostosowania ich do nowych okoliczności. Artykuł 9 zawiera nowatorską zasadę, która zachęca osoby posiadające odpowiedzialność rodzicielską do uzgodnienia koniecznych korekt praw do kontaktów z dzieckiem przed przemieszczeniem, a w przypadku, gdyby okazało się to niemożliwe, do zwrócenia się do sądu właściwego o rozpatrzenie sporu. Artykuł ten w żaden sposób nie ogranicza swobody przemieszczania się osób na terytorium Wspólnoty Europejskiej, lecz stanowi gwarancję, że osoba, która nie może dłużej korzystać z praw do kontaktów z dzieckiem w taki sposób, jak wcześniej, nie musi zwracać się do sądów nowego Państwa Członkowskiego, ale w terminie trzech miesięcy od przemieszczenia może złożyć wniosek o właściwą korektę praw do kontaktów z dzieckiem do sądu, który te prawa przyznał. W tym okresie sądy nowego Państwa Członkowskiego nie są sądami właściwymi w sprawach praw do kontaktów z dzieckiem.

Warunki stosowania art. 9:

➤ **Sądy Państwa Członkowskiego pochodzenia musiały wydać decyzję dotyczącą praw do kontaktów z dzieckiem.**

Artykuł 9 stosuje się wyłącznie w sytuacji, w której osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem pragnie zmiany wcześniejszej decyzji dotyczącej prawa do kontaktów z dzieckiem. Jeżeli sądy w Państwie Członkowskim pochodzenia nie wydały decyzji dotyczącej praw do kontaktów z dzieckiem, postanowień art. 9 nie stosuje się, natomiast obowiązują pozostałe zasady ustalania właściwości sądów. Zgodnie z art. 8 sądy nowego Państwa Członkowskiego byłyby właściwe do orzekania w sprawach prawa do kontaktów z dzieckiem po nabyciu przez dziecko miejsca stałego pobytu w tym państwie.

➤ **Stosuje się wyłącznie do przemieszczenia „zgodnie z prawem”.**

Konieczne jest ustalenie, czy zgodnie z decyzją sądu lub prawem stosowanym w Państwie Członkowskim pochodzenia (w tym zgodnie z przepisami międzynarodowego prawa prywatnego) osoba posiadająca odpowiedzialność rodzicielską może przemieścić się z dzieckiem do innego Państwa Członkowskiego bez zgody drugiej osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską. W przypadku bezprawnego zabrania, postanowień art. 9 nie stosuje się, natomiast ma zastosowanie art. 10 (*zob. rozdział VII*). Z drugiej strony jeżeli jednostronna decyzja o zmianie miejsca stałego pobytu dziecka jest zgodna z prawem, art. 9 stosuje się pod warunkiem spełnienia warunków określonych poniżej.

➤ **Stosuje się wyłącznie w okresie trzech miesięcy po przemieszczeniu dziecka.**

Okres trzech miesięcy liczy się od dnia fizycznego przemieszczenia dziecka z Państwa Członkowskiego pochodzenia. Dnia przemieszczenia nie należy mylić z dniem nabycia przez dziecko miejsca stałego pobytu w nowym Państwie Członkowskim. W przypadku złożenia pozwu po upływie okresu trzech miesięcy liczonego od daty przemieszczenia sąd w Państwie Członkowskim pochodzenia nie jest sądem właściwym na mocy art. 9.

➤ **Dziecko musi nabyć miejsce stałego pobytu w nowym Państwie Członkowskim przed upływem trzech miesięcy.**

Artykuł 9 stosuje się wyłącznie w przypadku, kiedy dziecko nabyło miejsce stałego pobytu w nowym Państwie Członkowskim przed upływem okresu trzech miesięcy. Jeżeli dziecko nie nabyło miejsca stałego pobytu w tym okresie, na mocy art. 8 właściwość zachowują z zasady sądy Państwa Członkowskiego pochodzenia.

➤ **Osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem musi zachować miejsce stałego pobytu w Państwie Członkowskim pochodzenia.**

Jeżeli osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem przestanie na stałe zamieszkiwać w Państwie Członkowskim pochodzenia, postanowień art. 9 nie stosuje się, a sądy nowego Państwa Członkowskiego stają się właściwe po nabyciu przez dziecko miejsca stałego pobytu tamże.

➤ **Osobie posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem nie wolno zaakceptować zmiany właściwości sądów.**

Ponieważ celem tego postanowienia jest zagwarantowanie, by osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem mogła zwracać się do sądów w swoim Państwie Członkowskim, postanowień art. 9 nie stosuje się, jeżeli osoba ta jest gotowa zaakceptować przeniesienie właściwości do sądów nowego Państwa Członkowskiego. W świetle powyższego, jeżeli osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem uczestniczy w postępowaniu w sprawie praw do kontaktów z dzieckiem przed sądem w nowym Państwie Członkowskim bez zaskarżania właściwości tego sądu, postanowień art. 9 nie stosuje się i sąd nowego Państwa Członkowskiego nabywa właściwość (ust. 2). Podobnie art. 9 nie uniemożliwia osobie posiadającej prawa do kontaktów z dzieckiem zwrócenia się do sądu nowego Państwa Członkowskiego o zmianę praw do kontaktów z dzieckiem.

➤ **Nie stanowi przeszkody w decydowaniu przez sądy nowego Państwa Członkowskiego w innych sprawach niż prawa do kontaktów z dzieckiem.**

Artykuł 9 dotyczy wyłącznie właściwości sądów w sprawach praw do kontaktów z dzieckiem, natomiast nie stosuje się do innych spraw odpowiedzialności rodzicielskiej, np. praw do opieki. Artykuł 9 nie uniemożliwia więc osobie posiadającej odpowiedzialność rodzicielską, która przemieściła się z dzieckiem do innego Państwa Członkowskiego, zwrócenia się do sądu tego Państwa Członkowskiego w sprawie prawa do opieki przed upływem trzech miesięcy od przemieszczenia.

Nieprzerwana właściwość poprzedniego miejsca stałego pobytu (art. 9)

Czy decyzja dotycząca praw do kontaktów z dzieckiem została wydana przez sądy w Państwie Członkowskim, z którego dziecko zostało przemieszczone („PCz pochodzenia”)?

TAK

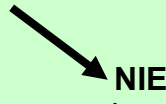
NIE

Artykuł 9 nie ma zastosowania, ale sądy innego PCz nabywają właściwość po nabyciu przez dziecko miejsca stałego pobytu na mocy art. 8.

Czy przemieszczenie dziecka z PCz pochodzenia do innego Państwa Członkowskiego („nowe PCz”) nastąpiło zgodnie z prawem?

TAK

NIE

Jeżeli zabranie nastąpiło niezgodnie z prawem, art. 9 nie ma zastosowania. Zamiast niego stosuje się przepisy dotyczące uprowadzenia dziecka.

Czy dziecko nabyło miejsce stałego pobytu w nowym PCz przed upływem 3 miesięcy?

TAK

NIE

Artykuł 9 nie ma zastosowania. Jeżeli po upływie 3 miesięcy miejsce stałego pobytu dziecka pozostało w PCz pochodzenia, to sądy tego PCz pozostają sądami właściwymi na mocy art. 8.

Czy osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem nadal ma miejsce stałego pobytu w PCz pochodzenia?

TAK

NIE

Artykuł 9 nie ma zastosowania.

Czy osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem uczestniczyła w postępowaniu przed sądem nowego PCz bez zaskarżenia ich właściwości?

TAK

Artykuł 9 nie ma zastosowania.

NIE

Artykuł 9 ma zastosowanie.

b) Właściwość w przypadku uprowadzenia dziecka

Art. 10

Jurysdykcja w sprawach uprowadzenia dziecka podlega przepisom specjalnym (*zob. rozdział VII*).

c) Przedłużenie jurysdykcji

Art. 12

Rozporządzenie wprowadza ograniczoną możliwość wystąpienia do sądu Państwa Członkowskiego, w którym dziecko zwykle nie zamieszkuje, z uwagi na powiązanie sprawy z toczącym się postępowaniem rozwodowym lub ze względu na istotne związki dziecka z tym Państwem Członkowskim.

Artykuł 12 obejmuje dwie różne sytuacje:

Sytuacja 1:

Właściwość sądu orzekającego rozwód w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej

Art. 12 ust. 1 i 2

Kiedy w Państwie Członkowskim toczy się postępowanie rozwodowe, sądy tego państwa są również są właściwe do orzekania w każdej sprawie odnoszącej się do odpowiedzialności rodzicielskiej w związku z rozwodem, nawet jeżeli dziecko zwykle nie zamieszkuje w tym Państwie Członkowskim. Powyższe stosuje się niezależnie od tego, czy dziecko jest dzieckiem obojgu małżonków.

Sąd orzekający rozwód jest właściwy, jeżeli spełnione są następujące warunki:

- Co najmniej jeden z małżonków posiada odpowiedzialność rodzicielską w stosunku do dziecka.
- Sąd winien ustalić, czy na chwilę wniesienia powództwa wszystkie osoby posiadające odpowiedzialność rodzicielską zaakceptowały – formalnie lub w inny jednoznaczny sposób – właściwość sądu orzekającego rozwód.
- Jurysdykcja danego sądu leży w najlepszym interesie dziecka.

Sąd orzekający rozwód przestaje być właściwy z chwilą:

- a) uprawomocnienia się orzeczenia rozwodowego;
- b) uprawomocnienia się orzeczenia wydanego w postępowaniu dotyczącym odpowiedzialności rodzicielskiej, które nie zostało zakończone przed uprawomocnieniem się orzeczenia rozwodowego;
- c) postępowanie dotyczące rozwodu i odpowiedzialności rodzicielskiej zostało zakończone z innych przyczyn (np. wskutek wycofania powództwa o rozwód i odpowiedzialność rodzicielską).

W wersji anglojęzycznej ustawodawca nie zamierzał czynić rozróżnienia między wyrażeniem „superior interests of the child” (art. 12 ust. 1 lit. b)) a wyrażeniem „best interests of the child” (art. 12 ust. 3 lit. b)). Wersje rozporządzenia w innych językach zawierają takie samo sformułowanie w obydwu ustępach.

Sytuacja 2:

Właściwość sądu Państwa Członkowskiego, z którym dziecko posiada istotne związki

Art. 12 ust. 3

W przypadku, gdy nie toczy się postępowanie rozwodowe, sądy Państwa Członkowskiego mogą być właściwe w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej, nawet jeżeli dziecko zwykle nie zamieszkuje w tym Państwie Członkowskim, jeżeli spełnione są następujące warunki:

- Dziecko posiada istotne związki z danym Państwem Członkowskim, zwłaszcza z tego tytułu, że jedna z osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską posiada miejsce stałego pobytu w tym Państwie Członkowskim lub dziecko jest obywatelem tego Państwa Członkowskiego. Warunki te nie są wyłączne i istnieje możliwość ustalenia związku na podstawie innych kryteriów.
- Wszystkie strony postępowania sądowego wyraźnie lub w inny jednoznaczny sposób zaakceptowały właściwość danego sądu w chwili wniesienia powództwa (por. taki sam wymóg określony w sytuacji 1).
- Właściwość sądu leży w najlepszym interesie dziecka (jak w art. 12 ust 1 powyżej).

Artykuł 12 ust. 4 określa, w jakich okolicznościach uważa się, że właściwość ustalona na podstawie tego artykułu jest „w najlepszym interesie dziecka”, kiedy dziecko posiada miejsce stałego pobytu na terytorium państwa trzeciego, które nie jest stroną Konwencji haskiej z 1996 r. dotyczącej ochrony dziecka (*zob. rozdział XI*).

d) Obecność dziecka

Art. 13

Jeżeli nie można ustalić miejsca stałego pobytu dziecka i art. 12 nie ma zastosowania, art. 13 umożliwia sędziemu z Państwa Członkowskiego, w którym przebywa dziecko, orzekanie w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej.

e) Pozostała jurysdykcja

Art. 14

Jeśli żaden sąd nie jest właściwy na podstawie artykułów 8-13, sąd może ustalić swoją właściwość według obowiązujących w danym państwie przepisów międzynarodowego prawa prywatnego. Decyzje takie mają być uznawane i ogłaszane wykonalnymi w innych Państwach Członkowskich zgodnie z przepisami rozporządzenia.

III. Przekazanie do sądu lepiej umiejscowionego do rozpatrzenia sprawy

Art. 15

Rozporządzenie zawiera nowatorską zasadę umożliwiającą, w drodze wyjątku, by sąd, do którego wniesiono powództwo, przekazał sprawę do sądu innego Państwa Członkowskiego, jeżeli sąd ten będzie lepiej umiejscowiony do rozpatrzenia sprawy. Sąd może przekazać **całą sprawę lub jej określoną część**.

Zgodnie z zasadą ogólną właściwość należy do sądów Państwa Członkowskiego, w którym znajduje się miejsce stałego pobytu dziecka w chwili wniesienia powództwa (art. 8). Na tej podstawie nie następuje automatyczne przekazanie właściwości sądu w przypadku nabycia przez dziecko miejsca stałego pobytu w innym Państwie Członkowskim w trakcie postępowania sądowego.

Jednak mogą wystąpić okoliczności, w których – na zasadzie wyjątku – sąd, do którego wniesiono powództwo („sąd pochodzenia”), nie jest najlepiej umiejscowiony do rozpatrzenia sprawy. W takich okolicznościach art. 15 umożliwia przekazanie sprawy przez sąd pochodzenia sądowi innego Państwa Członkowskiego, jeżeli leży to w najlepszym interesie dziecka.

Po przekazaniu sprawy do sądu innego Państwa Członkowskiego nie ma możliwości dalszego przekazania sprawy trzeciemu sądowi (motyw 13).

1. Okoliczności uzasadniające przekazanie sprawy

Warunki przekazania sprawy:

Dziecko musi posiadać „szczególny związek” z innym Państwem Członkowskim. Art. 15 ust. 3 określa pięć sytuacji, w których taki związek istnieje zgodnie z rozporządzeniem:

- inne Państwo Członkowskie stało się miejscem stałego pobytu dziecka po wniesieniu powództwa do sądu pochodzenia,
- inne Państwo Członkowskie jest poprzednim miejscem stałego pobytu dziecka,

- dziecko jest obywatelem innego Państwa Członkowskiego,
- inne Państwo Członkowskie jest miejscem stałego pobytu osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską,
- dziecko posiada majątek w innym Państwie Członkowskim i sprawa dotyczy środków ochrony dziecka odnoszących się do zarządzania, ochrony i zbytu tego majątku.

Ponadto obydwie sądy muszą być przekonane, że przekazanie sprawy leży w najlepszym interesie dziecka. Sędziowie powinni współpracować w ocenie na podstawie „szczególnych okoliczności sprawy”.

Przekazanie może nastąpić:

- na wniosek strony,
- z urzędu, jeżeli przynajmniej jedna ze stron wyraża zgodę,
- na wniosek sądu innego Państwa Członkowskiego, jeżeli przynajmniej jedna ze stron wyraża zgodę.

2. Właściwa procedura

Sąd, który otrzymał wniosek o przekazanie lub pragnie przekazać sprawę z urzędu, ma do wyboru dwa rozwiązania:

- a) zawiesić sprawę i zaprosić strony do złożenia wniosku przed sądem innego Państwa Członkowskiego
- lub**
- b) bezpośrednio zażądać od sądu innego Państwa Członkowskiego przejęcia sprawy.

W pierwszym przypadku sąd pochodzenia ustala termin wniesienia powództwa przez strony do sądu innego Państwa Członkowskiego. Jeżeli strony nie wniosą powództwa do innego sądu w tym terminie, sprawa nie zostaje przekazana i sąd pochodzenia nadal będzie sądem właściwym. Rozporządzenie nie określa konkretnego terminu, ale termin taki powinien być na tyle krótki, aby zapewnić, że przekazanie nie spowoduje niepotrzebnej zwłoki na niekorzyść dziecka i stron. Sąd, który otrzymał wniosek o przekazanie, musi w terminie sześciu tygodni od daty wniesienia powództwa podjąć decyzję, czy akceptuje przekazanie. Znaczenie ma tutaj kwestia, czy w danym przypadku leży to w najlepszym interesie dziecka. Organy centralne mogą odegrać ważną rolę dostarczając sędziom informacji o sytuacji w innym Państwie Członkowskim. Ocena powinna być oparta na zasadzie wzajemnego zaufania i na założeniu, że sądy wszystkich Państw Członkowskich są z zasady właściwe dla orzekania w sprawie.

Jeżeli drugi sąd odmówi przyjęcia sprawy lub nie zaakceptuje swojej właściwości w terminie sześciu tygodni od daty wniesienia powództwa, sąd pochodzenia pozostaje sądem właściwym i musi rozpatrzyć sprawę.

3. Wybrane aspekty praktyczne

➤ **W jaki sposób sędzia, który pragnąłby przenieść sprawę, ustala, który sąd innego Państwa Członkowskiego jest sądem właściwym?**

Do ustalenia sądu właściwego innego Państwa Członkowskiego można wykorzystać Europejski Atlas Sądowy w Sprawach Cywilnych. Atlas Sądowy wskazuje właściwy miejscowo sąd w poszczególnych Państwach Członkowskich oraz zawiera dane kontaktowe poszczególnych sądów (nazwa, telefon, poczta elektroniczna itp.) (zob. [Atlas Sądowy](#)). Również organy centralne wyznaczone na mocy rozporządzenia mogą udzielić sędziom pomocy w ustaleniu sądu właściwego w innym Państwie Członkowskim (zob. *rozdział X*).

➤ **W jaki sposób powinni porozumiewać się sędziowie?**

Artykuł 15 stanowi, że sądy współpracują przy przekazywaniu sprawy, bezpośrednio lub poprzez organy centralne. Dla zainteresowanych sędziów szczególnie pomocne może być porozumienie się w celu oceny, czy w danej sprawie spełnione są warunki jej przekazania, w szczególności czy leżałoby to w najlepszym interesie dziecka. Jeżeli obaj sędziowie porozumiewają się w tym samym języku, powinni oni bez wahania kontaktować się bezpośrednio telefonicznie lub za pośrednictwem poczty elektronicznej. Przydatne mogą się okazać również inne nowoczesne technologie, np. rozmowy konferencyjne. W przypadku trudności językowych sędziowie mogą korzystać z usług tłumaczy. Również organy centralne będą mogły udzielić pomocy sędziom.

Sędziowie zechcą informować strony oraz ich adwokatów, przy czym do decyzji sędziów należy ustalenie trybu i środków ochrony, jakie są wskazane w kontekście danej sprawy.

Sądy mogą również współpracować poprzez organy centralne.

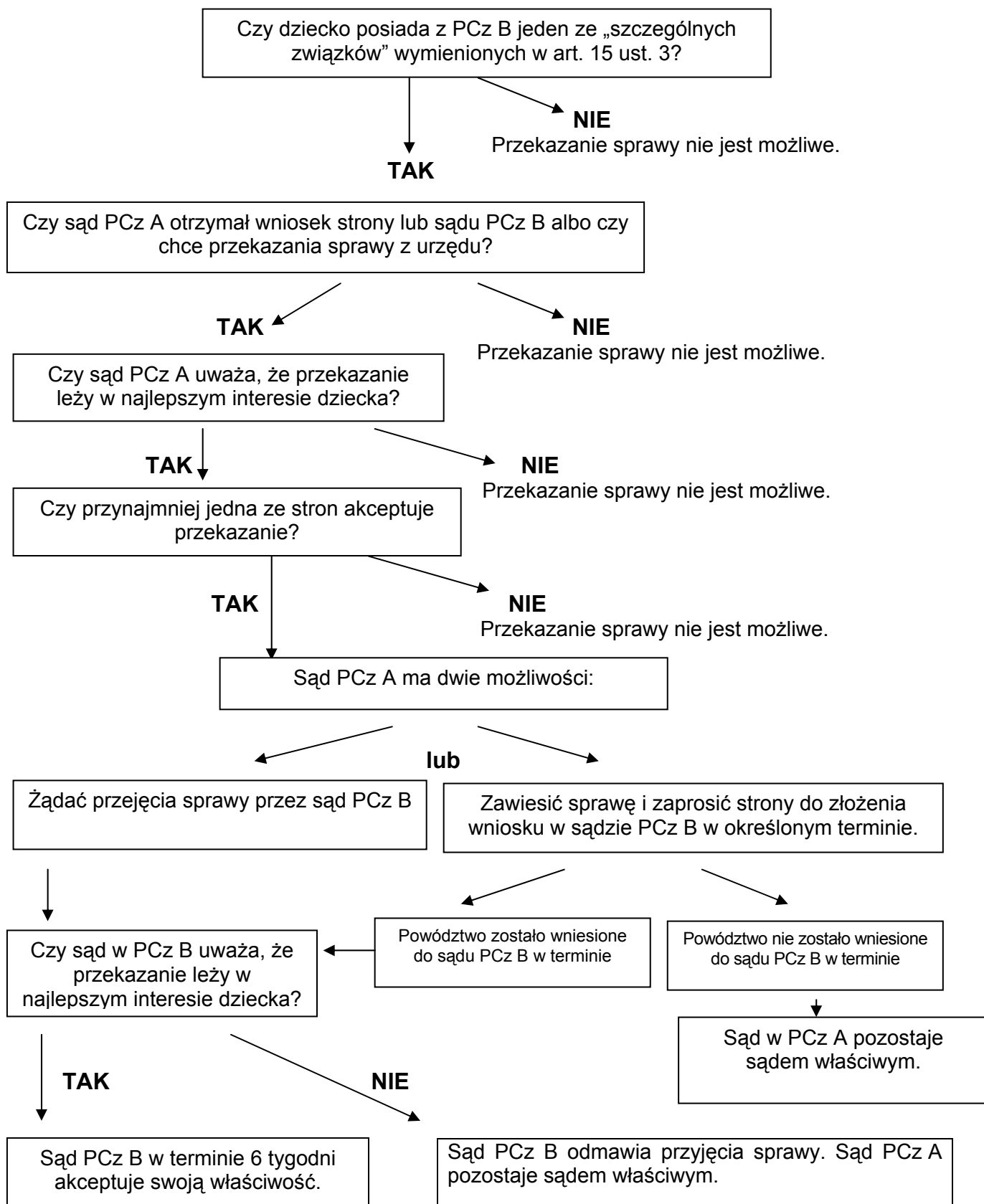
➤ **Odpowiedzialność za tłumaczenie dokumentów**

Zasady tłumaczenia nie są uwzględnione w art. 15. Sędziowie powinny podjąć próbę ustalenia pragmatycznego rozwiązania, odpowiadającego potrzebom i okolicznościom każdej sprawy. Z uwzględnieniem prawa proceduralnego państwa, do którego dokumenty są kierowane, tłumaczenie może nie być konieczne w przypadku przekazania sprawy sędziemu, który zna język sprawy. Jeżeli tłumaczenie okaże się konieczne, można je ograniczyć do najważniejszych dokumentów. Organy centralne również mogą udzielić pomocy poprzez zapewnienie nieformalnego tłumaczenia (zob. *rozdział X*).

ARTYKUŁ 15:

Przekazanie sprawy do lepiej umiejscowionego sądu

Po wniesieniu powództwa w sprawie do sądu w Państwie Członkowskim („PCz A”) na mocy art. 8-14 rozporządzenia, sąd ten może, w drodze wyjątku, przekazać sprawę sądowi innego Państwa Członkowskiego („PCz B”), jeżeli spełnione są następujące warunki:

IV. Co się dzieje, kiedy to samo postępowanie zostaje wytoczone w dwóch Państwach Członkowskich?

Art. 19 ust. 2

Może się zdarzyć, że strony wniosą do sądu powództwo dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej odnoszące się do tego samego dziecka i oparte na tej samej podstawie w dwóch różnych Państwach Członkowskich. Może to skutkować równoległymi procesami i w konsekwencji możliwością wydania niemożliwych do pogodzenia orzeczeń w tej samej sprawie.

Art. 19 ust. 2 reguluje sytuację wszczęcia w różnych Państwach Członkowskich postępowań dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej:

- odnoszących się do tego samego dziecka
- opartych na tej samej podstawie.

W takiej sytuacji art. 19 ust. 2 stanowi, że z zasady właściwość należy do sądu, do którego zwrócono się w pierwszej kolejności. Sąd, do którego zwrócono się później, musi zawiesić swoje postępowanie do czasu stwierdzenia przez pierwszy sąd swojej właściwości. Jeżeli pierwszy sąd uważa, że jest właściwy, wówczas drugi sąd musi stwierdzić brak swojej właściwości. Drugi sąd może kontynuować postępowanie jedynie kiedy pierwszy sąd stwierdzi brak swojej właściwości lub zadecyduje o przekazaniu sprawy na mocy art. 15.

Oczekuje się, że ten mechanizm *lis pendens* będzie rzadko stosowany w postępowaniach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, ponieważ dziecko zwykle posiada miejsce stałego pobytu tylko w jednym Państwie Członkowskim, którego sądy są właściwe na podstawie zasady ogólnej dotyczącej właściwości sądów (art. 8).

Rozporządzenie zapewnia inny sposób uniknięcia potencjalnych konfliktów właściwości przez możliwość przekazania sprawy. I tak art. 15 umożliwia sądowi, w drodze wyjątku i pod pewnymi warunkami, przekazanie sprawy lub jej części innemu sądowi (*zob. rozdział III*).

V. Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w innym Państwie Członkowskim

Art. 21, 23-39

Zainteresowana strona może złożyć wniosek o uznanie lub nieuznanie orzeczenia dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej, wydanego przez sąd Państwa Członkowskiego, i ogłoszenie jego wykonalności w innym Państwie Członkowskim („*procedura exequatur*”).

Wniosek należy złożyć w sądzie właściwym w Państwie Członkowskim, w którym strona domaga się uznania i wykonania orzeczenia. Sądy wyznaczone przez Państwa Członkowskie do tych celów są umieszczone w [wykazie nr 1](#). Sąd ten niezwłocznie ogłosi wykonalność orzeczenia w danym Państwie Członkowskim. Osoba, wobec której orzeczenie ma być wykonane, ani dziecko nie mają prawa przekazania uwag sądowi.

Sąd odmawia ogłoszenia wykonalności orzeczenia jedynie, kiedy:

- byłoby to wyraźnie sprzeczne z porządkiem publicznym Państwa Członkowskiego, w którym wystąpiono o uznanie,
- z wyjątkiem spraw pilnych – zostało wydane bez wysłuchania dziecka,
- orzeczenie zostało wydane pod nieobecność osoby, której nie doręczono w należyty sposób pisma wszczynającego postępowanie lub równoważnego dokumentu w czasie umożliwiającym mu przygotowanie obrony, chyba że ustalono, że osoba ta uznała orzeczenie w sposób nie budzący wątpliwości,
- osoba twierdząca, że orzeczenie narusza jej odpowiedzialność rodzicielską, nie została wysłuchana,
- orzeczenia nie da się pogodzić z innym orzeczeniem, na warunkach określonych w art. 23 lit. e), f),
- sprawa dotyczy umieszczenia dziecka w innym Państwie Członkowskim i nie przestrzegano procedury przewidzianej w art. 56.

Strony mogą odwołać się od decyzji. Odwołanie należy złożyć w sądach wyznaczonych do tego celu przez Państwa Członkowskie, które są umieszczone w [wykazie nr 2](#). Na tym etapie obydwie strony mogą przekazywać swoje uwagi sądowi.

Przy składaniu wniosku o *exequatur* osobie przysługuje pomoc prawna, jeżeli pomoc prawną przyznano jej w Państwie Członkowskim pochodzenia (art. 50). Taka osoba może również uzyskać pomoc organów centralnych, których rola polega na udzielaniu informacji i pomocy osobom posiadającym odpowiedzialność rodzicielską, wnioskującym o uznanie i wykonanie decyzji dotyczącej odpowiedzialności rodzicielskiej w innym Państwie Członkowskim (art. 55 lit. b)).

Opisana powyżej procedura została przeniesiona z II rozporządzenia brukselskiego i ma zastosowanie do decyzji dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, np. w sprawach praw do opieki. Istnieją dwa wyjątki, gdzie procedura ta jest uchylona na mocy rozporządzenia, a decyzja ma być uznana i wykonalna w innych Państwach

Członkowskich bez procedury. Wyjątki dotyczą praw do kontaktów z dzieckiem (*zob. rozdział VI*) i powrotu dziecka po jego uprowadzeniu (*zob. rozdział VII*).

VI. Zasady dotyczące prawa do kontaktów z dzieckiem

1. Prawa do kontaktów z dzieckiem są bezpośrednio uznawane i wykonalne na mocy rozporządzenia

Art. 40 i 41

Jednym z głównych celów rozporządzenia jest zapewnienie dziecku możliwości utrzymywania kontaktów z wszystkimi osobami posiadającymi odpowiedzialność rodzicielską po separacji, nawet jeżeli mieszkają w innych Państwach Członkowskich. Rozporządzenie ułatwi wykonywanie transgranicznych praw do kontaktów z dzieckiem poprzez zapewnienie, aby wydane w jednym Państwie Członkowskim orzeczenia dotyczące praw do kontaktów z dzieckiem były bezpośrednio uznawane i wykonalne w innym Państwie Członkowskim, pod warunkiem dołączenia zaświadczenia. Skutki nowej zasady są dwojakie: a) brak konieczności wnioskowania o „*exequatur*” i b) brak możliwości sprzeciwienia się uznaniu orzeczenia. Orzeczenie musi zostać poświadczony w Państwie Członkowskim pochodzenia, pod warunkiem przestrzegania pewnych proceduralnych zabezpieczeń. Nowa procedura nie stanowi przeszkody dla osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską we wnioskowaniu o uznanie i wykonanie orzeczenia zgodnie z procedurą *exequatur* na mocy odpowiednich części rozporządzenia, jeżeli tego pragną (art. 40 ust. 2) (*zob. rozdział V*).

2. Jakich praw do kontaktów z dzieckiem to dotyczy?

„Prawa do kontaktów z dzieckiem” obejmują w szczególności prawo do zabrania dziecka w miejsce inne niż jego miejsce stałego pobytu na czas określony (art. 2 ust. 10).

Nowe zasady mają zastosowanie do wszelkich praw do kontaktów z dzieckiem, niezależnie od tego, komu przysługują. Zgodnie z prawem krajowym prawo do kontaktów z dzieckiem może być przyznane rodzicowi, z którym dziecko nie mieszka, lub innym członkom rodziny, takim jak dziadkowie lub osoby trzecie.

„Prawa do kontaktów z dzieckiem” obejmują wszystkie formy kontaktów pomiędzy dzieckiem a inną osobą, w tym na przykład kontakty telefoniczne i poprzez pocztę elektroniczną.

Nowe zasady uznawania i wykonywania mają zastosowanie wyłącznie do orzeczeń, które przyznają prawo do kontaktów z dzieckiem. Natomiast decyzje o odrzuceniu wniosku o prawa do kontaktów z dzieckiem podlegają zasadom ogólnym dotyczącym uznawania.

3. Warunki wydania świadectwa

Orzeczenie dotyczące prawa do kontaktów z dzieckiem jest bezpośrednio uznawane i wykonalne w innym Państwie Członkowskim pod warunkiem dołączenia świadectwa wydanego przez sąd pochodzenia, który wydał orzeczenie. Świadectwo gwarantuje, że w Państwie Członkowskim pochodzenia były respektowane określone zabezpieczenia proceduralne.

Art. 40, 41 i
załącznik III

Sąd pochodzenia wydaje świadectwo po sprawdzeniu, że respektowane były następujące zabezpieczenia proceduralne:

- wszystkie zainteresowane strony zostały wysłuchane,
- dziecko zostało wysłuchane, chyba że uznano to za niewłaściwe ze względu na jego wiek i stopień dojrzałości,
- jeżeli orzeczenie zostało wydane zaocznie, a stronie, która się nie stawiła, doręczono pismo wszczynające postępowanie w czasie i w sposób umożliwiający mu przygotowanie obrony, lub stronie doręczono taki dokument niezgodnie z wymienionymi warunkami, niemniej jednak ustalono, że uznała ona orzeczenie w sposób nie budzący wątpliwości,

Sąd pochodzenia wydaje świadectwo przy użyciu standardowego formularza określonego w załączniku III w języku orzeczenia. Świadectwo nie tylko stwierdza, czy wyżej wymienione zabezpieczenia proceduralne były respektowane, ale również zawiera informacje praktyczne, które mają ułatwić wykonanie orzeczenia (np. imiona, nazwiska i adresy osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską i dzieci, których dotyczy sprawa, uzgodnienia praktyczne dotyczące wykonywania praw do kontaktów z dzieckiem, szczególne obowiązki osoby posiadającej prawo do kontaktów z dzieckiem lub drugiego rodzica oraz ewentualne ograniczenia, jakie mogą być związane z wykonywaniem prawa do kontaktów z dzieckiem). Wszelkie zobowiązania wymienione w świadectwie, dotyczące praw do kontaktów z dzieckiem, są z zasady bezpośrednio wykonalne na podstawie nowych przepisów.

Chociaż rozporządzenie tego nie reguluje, sędziowie mogą uznać, że dobrą praktyką będzie włączenie do orzeczenia opisu przyczyn, dla których dziecko nie zostało wysłuchane.

Jeżeli proceduralne zabezpieczenia nie były respektowane, decyzja nie będzie bezpośrednio uznana i wykonalna w innych Państwach Członkowskich, a strony będą musiały w tym celu wnioskować o *exequatur* (zob. rozdział V).

4. Kiedy sąd pochodzenia wydaje świadectwo?

Art. 41 ust. 1, 3

Jest to uzależnione od tego, czy w chwili wydania orzeczenia istnieje prawdopodobieństwo, że prawa do kontaktów z dzieckiem będą wykonywane w kontekście transgranicznym.

(a) Prawo do kontaktów z dzieckiem, które dotyczy sytuacji transgranicznej

Jeżeli w chwili wydania orzeczenia prawa do kontaktów z dzieckiem dotyczą sytuacji transgranicznej, np. ponieważ jeden z rodziców zamieszkuje w innym Państwie Członkowskim lub planuje przemieszczenie się do innego Państwa Członkowskiego, sędzia wydaje świadectwo z własnej inicjatywy („*ex officio*”), kiedy orzeczenie staje się wykonalne, nawet jedynie tymczasowo.

Prawo krajowe wielu Państw Członkowskich stanowi, że orzeczenia dotyczące odpowiedzialności rodzicielskiej są „wykonalne” niezależnie od złożenia odwołania. Jeżeli prawo krajowe nie pozwala na wykonanie orzeczenia w trakcie postępowania odwoławczego, rozporządzenie przyznaje to prawo sądowi pochodzenia. Ma to na celu uniemożliwienie wnoszenia o odwołanie, aby spowodować zbędną zwłokę w wykonaniu orzeczenia.

(b) Prawo do kontaktów z dzieckiem, które nie dotyczy sytuacji transgranicznej

Jeżeli w chwili wydania orzeczenia brak jest wskazań, że prawa do kontaktów z dzieckiem będą wykonywane poza granicami kraju, sąd nie ma obowiązku wydania świadectwa. Jeżeli jednak okoliczności sprawy wskazują na istnienie rzeczywistej lub potencjalnej możliwości, że prawa do kontaktów z dzieckiem będą miały charakter transgraniczny, sąd może uznać za dobrą praktykę wydanie świadectwa jednocześnie z wydaniem orzeczenia. Przykładowo taka sytuacja może mieć miejsce, kiedy przedmiotowy sąd znajduje się w pobliżu granicy innego Państwa Członkowskiego lub kiedy osoby posiadające odpowiedzialność rodzicielską są obywatelami różnych państw.

Jeżeli sytuacja nabierze w późniejszym czasie charakteru międzynarodowego, np. wskutek przemieszczenia się przez jedną z osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską do innego Państwa Członkowskiego, każda ze stron może w tym czasie zwrócić się o wydanie świadectwa do sądu pochodzenia, który wydał orzeczenie.

5. Czy w odniesieniu do świadectwa przysługują środki odwoławcze?

Art. 43 i motyw 24

Nie, nie ma możliwości odwołania przeciwko wydaniu świadectwa. Jeżeli sąd pochodzenia popełnił błąd wydając świadectwo, które w rezultacie nie oddaje prawidłowo treści orzeczenia, istnieje możliwość złożenia wniosku o sprostowanie w sądzie pochodzenia. W takim przypadku stosuje się prawo krajowe Państwa Członkowskiego pochodzenia.

6. Jakie są skutki świadectwa?

Art. 41 ust. 1, art. 45

- Orzeczenie dotyczące praw do kontaktów z dzieckiem, któremu towarzyszy świadectwo, jest bezpośrednio uznawane i wykonalne w innych Państwach Członkowskich

Fakt opatrzenia świadectwem orzeczenia dotyczącego praw do kontaktów z dzieckiem oznacza, że osoba posiadająca prawa do kontaktów z dzieckiem może wnioskować o uznanie i wykonalność decyzji w innym Państwie Członkowskim bez procedury pośredniej („*exequatur*”). Ponadto druga strona nie może sprzeciwić się uznaniu orzeczenia. W konsekwencji podstawy nieuznania wymienione w art. 23 nie stosują się do tych orzeczeń.

Strona wnioskująca o wykonanie prawa do kontaktów z dzieckiem w innym Państwie Członkowskim zobowiązana jest do przedstawienia odpisu orzeczenia i świadectwa. Tłumaczenie świadectwa nie jest konieczne, z wyjątkiem pkt 12 dotyczącego uzgodnień praktycznych dotyczących wykonywania praw do kontaktów z dzieckiem.

- Świadectwo zapewnia traktowanie orzeczenia w innym Państwie Członkowskim na takich samych warunkach, jak orzeczenia wydanego w tym Państwie Członkowskim, do celów uznawania i wykonywania

Art. 44, 47

Fakt bezpośredniego uznawania i wykonalności orzeczenia w innym Państwie Członkowskim oznacza, że ma być ono traktowane jak orzeczenie „krajowe” oraz ma być uznawane i wykonywane na takich samych warunkach, jak orzeczenie wydane w tym Państwie Członkowskim. Jeżeli strona nie wykonuje orzeczenia dotyczącego praw do kontaktów z dzieckiem, druga strona może zażądać jego wykonania bezpośrednio przez organy Państwa Członkowskiego wykonania. Procedury wykonania nie są regulowane rozporządzeniem, lecz prawem krajowym (zob. rozdział VIII).

7. Uprawnienie sądów w Państwie Członkowskim wykonania do podjęcia uzgodnień praktycznych dotyczących egzekwowania praw do kontaktów z dzieckiem

Art. 48

Wykonanie może być utrudnione lub nawet uniemożliwione, jeżeli orzeczenie nie zawiera informacji dotyczących uzgodnień w zakresie praw do kontaktów z dzieckiem lub zawiera informacje niewystarczające. W celu zapewnienia, aby w takich sytuacjach mimo wszystko można było wykonywać prawa do kontaktów z dzieckiem, rozporządzenie przyznaje sądom Państwa Członkowskiego wykonania uprawnienie do podjęcia koniecznych uzgodnień praktycznych dotyczących organizacji wykonywania prawa do kontaktów z dzieckiem, pod warunkiem przestrzegania zasadniczych elementów orzeczenia.

Artykuł 48 nie przyznaje sądowi wykonania właściwości w zakresie rozstrzygnięcia co do istoty sprawy. Uzgodnienia praktyczne nakazane zgodnie z tym przepisem przestają mieć zastosowanie z chwilą wydania orzeczenia przez sąd Państwa Członkowskiego, który posiada właściwość co do istoty sprawy.

VII. Zasady dotyczące uprowadzenia dziecka

Art. 10, 11, 40, 42, 55

Konwencja haska z dnia 25 października 1980 r. o cywilnych aspektach uprowadzenia dziecka za granicę („[Konwencja haska z 1980 r.](#)”), ratyfikowana przez wszystkie Państwa Członkowskie, będzie mieć nadal zastosowanie w stosunkach między Państwami Członkowskimi. Konwencja haska z 1980 r. została jednak uzupełniona niektórymi przepisami rozporządzenia, które mają zastosowanie w przypadkach uprowadzenia dziecka między Państwami Członkowskimi. W stosunkach między Państwami Członkowskimi przepisy rozporządzenia mają moc nadrzędną wobec zasad Konwencji w sprawach objętych zakresem stosowania rozporządzenia.

Celem rozporządzenia jest uniemożliwienie uprowadzenia dziecka przez rodziców pomiędzy Państwami Członkowskimi, a jeżeli już do tego dojdzie – zapewnienie szybkiego powrotu dziecka do Państwa Członkowskiego jego pochodzenia. Do celów rozporządzenia uprowadzenie dziecka obejmuje zarówno bezprawne zabranie, jak i bezprawne zatrzymanie (art. 2 pkt 11). Poniższe zasady stosują się do spraw w obu sytuacjach.

W przypadku uprowadzenia dziecka z jednego Państwa Członkowskiego („Państwo Członkowskie pochodzenia”) do innego Państwa Członkowskiego („Państwo Członkowskie, do którego kierowany jest wniosek”), rozporządzenie zapewnia, że sądy Państwa Członkowskiego pochodzenia pozostają właściwe do rozstrzygnięcia w sprawie

prawa do opieki, niezależnie od zatrzymania. Po złożeniu wniosku o powrót dziecka w sądzie Państwa Członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, sąd ten stosuje Konwencję haską z 1980 r. uzupełnioną postanowieniami rozporządzenia. Jeżeli sąd Państwa Członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, zadecyduje przeciwko powrotowi dziecka, powinien bezzwłocznie przekazać odpis swojej decyzji właściwemu sądowi Państwa Członkowskiego pochodzenia. Sąd ten może badać kwestie praw do opieki na wniosek strony. Jeżeli sąd podejmuje decyzję o powrocie dziecka, decyzja ta jest bezpośrednio uznawana i wykonalna w Państwie Członkowskim, do którego kierowany jest wniosek, bez potrzeby *exequatur* (zob. wykres na str. 37).

Główne zasady nowych norm dotyczących uprowadzenia dziecka

1. Właściwość należy do sądów Państwa Członkowskiego pochodzenia (zob. wykres str. 32).
2. Sądy Państwa Członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, zapewnią szybki powrót dziecka (zob. wykres str. 33).
3. Jeżeli sąd Państwa Członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, podejmie decyzję przeciw powrotowi dziecka, musi przekazać odpis swojej decyzji sądowi właściwemu w Państwie Członkowskim pochodzenia, który powiadomi strony. Oba sądy będą współpracować (zob. wykres str. 37).
4. Jeżeli sąd Państwa Członkowskiego pochodzenia podejmie decyzję o powrocie dziecka, procedura *exequatur* jest uchylona w odniesieniu do tej decyzji, która jest bezpośrednio wykonalna w Państwie Członkowskim, do którego kierowany jest wniosek (zob. wykres str. 37).
5. Organy centralne Państwa Członkowskiego pochodzenia i Państwa Członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, współpracują z sądami i udzielają im pomocy w wykonywaniu ich zadań.

Uwaga ogólna – należy przypomnieć, że złożoność i charakter kwestii regulowanych poszczególnymi dokumentami międzynarodowymi w dziedzinie uprowadzenia dziecka wymaga wyspecjalizowanych, dobrze wyszkolonych sędziów. Co prawda organizacja sądów nie mieści się w zakresie stosowania rozporządzenia, jednak doświadczenia Państw Członkowskich, w których tylko kilka sądów lub kilku sędziów posiada kompetencje do rozpatrywania spraw na podstawie Konwencji haskiej z 1980 r., są pozytywne i wskazują na wzrost jakości i skuteczności.

1. Właściwość sądów

Art. 10

Aby zniechęcić rodziców do uprowadzenia dziecka między Państwami Członkowskimi, art. 10 stanowi, że sądy Państwa Członkowskiego, w którym dziecko posiadało pobyt stały bezpośrednio przed zabranie („Państwo Członkowskie pochodzenia”) pozostają

właściwe do orzekania co do istoty sprawy również po uprowadzeniu. Sądy nowego Państwa Członkowskiego („Państwo Członkowskie, do którego kierowany jest wniosek”) mogą nabyć właściwość wyłącznie na ściśle określonych warunkach (*zob. wykres str. 32*).

Rozporządzenie umożliwia nabycie właściwości przez sądy Państwa Członkowskiego, do którego kierowany jest wniosek, jedynie w dwóch sytuacjach:

Sytuacja 1:

- dziecko nabyło miejsce stałego pobytu w Państwie Członkowskim, do którego kierowany jest wniosek

i

- wszystkie osoby posiadające prawa do opieki przyzwoliły na jego uprowadzenie

LUB

Sytuacja 2:

- dziecko nabyło miejsce stałego pobytu w Państwie Członkowskim, do którego kierowany jest wniosek, mieszkało w nim i przez okres co najmniej jednego roku po tym, jak osoby posiadające prawa do opieki dowiedziały się lub mogły się dowiedzieć o miejscu zamieszkania dziecka

i

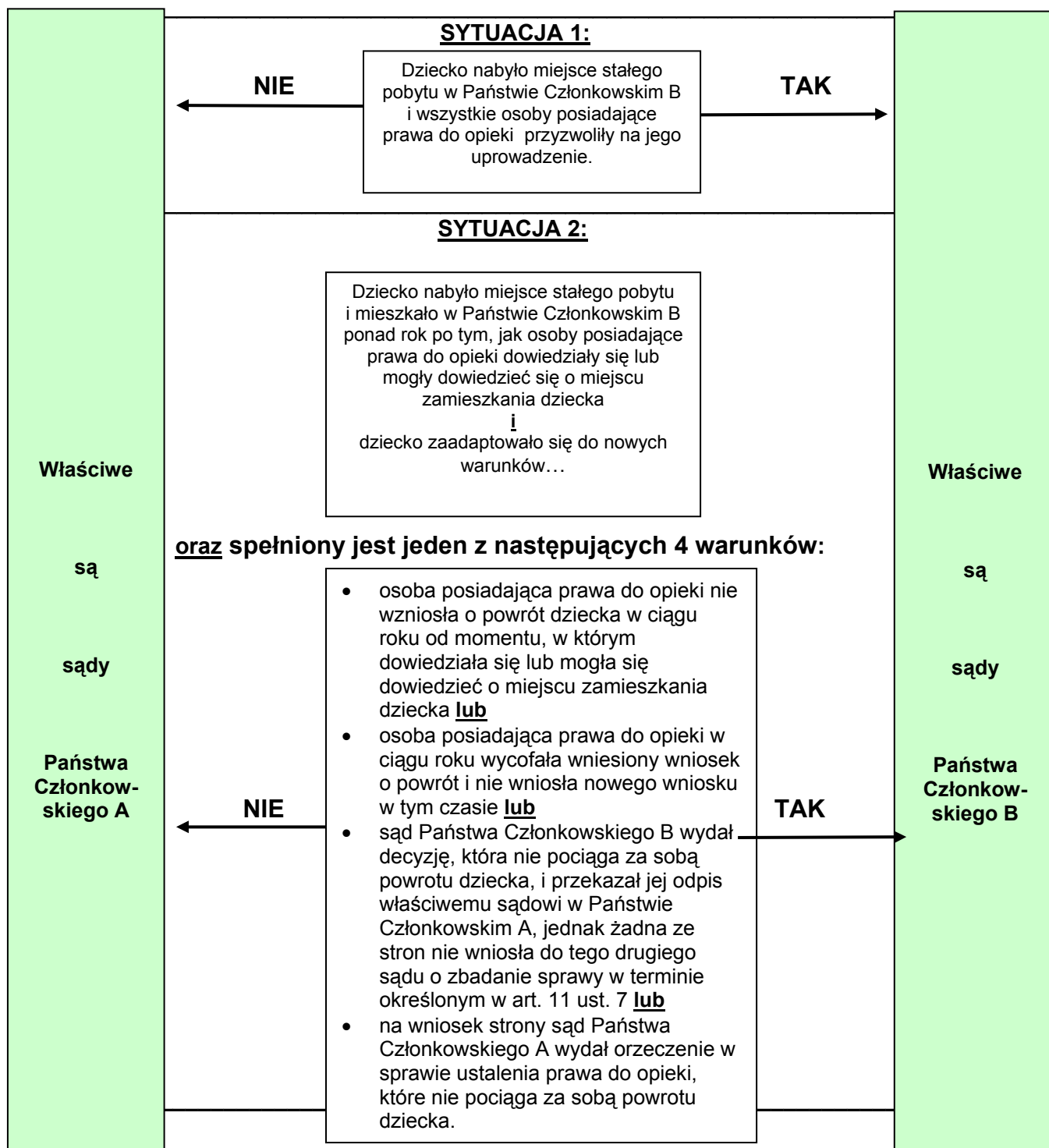
- dziecko zaadaptowało się do nowych warunków

oraz, dodatkowo, spełniony jest co najmniej jeden z następujących warunków:

- nie wniesiono o powrót dziecka w ciągu roku od momentu, w którym rodzic, który pozostał na miejscu, dowiedział się lub mógł się dowiedzieć o miejscu zamieszkania dziecka;
- wniesiony wniosek o powrót został wycofany i w ciągu tego roku nie wniesiono nowego wniosku;
- decyzja, która nie pociąga za sobą powrotu dziecka, została wydana w państwie, do którego kierowany jest wniosek, i sądy obydwu Państw Członkowskich podjęły czynności wymagane zgodnie z art. 11 ust. 6, jednak sprawa została zakończona na mocy art. 11 ust. 7, ponieważ strony nie złożyły wniosków w terminie trzech miesięcy od daty powiadomienia
- właściwy sąd pochodzenia wydał orzeczenie w sprawie o ustalenie prawa do opieki nad dzieckiem, które nie pociąga za sobą powrotu dziecka.

Artykuł 10:
Właściwość sądów w sprawach uprowadzenia dziecka

Przykład: Dziecko zostało uprowadzone z Państwa Członkowskiego A do Państwa Członkowskiego B. Który sąd jest właściwy do rozstrzygnięcia co do istoty sprawy?

2. Zasady zapewniające szybki powrót dziecka

Art. 11 ust. 1-5

Otrzymując wniosek o powrót dziecka na mocy Konwencji haskiej z 1980 r., sąd Państwa Członkowskiego stosuje przepisy konwencji uzupełnione przepisami art. 11 ust. 1-5 rozporządzenia (*zob. wykres str. 33*). W tym celu sędzia może uznać za pomocne zapoznanie się z odpowiednim prawem precedensowym dotyczącym konwencji, które jest dostępne w bazie danych INCADAT, założonej przez Haską Konferencję dot. Międzynarodowego Prawa Prywatnego. Pomocne mogą być także raport wyjaśniający (*explanatory report*) i praktyczne przewodniki (*Practice Guides*) dotyczące tej konwencji ([zob. witryna internetowa Konwencji haskiej dotycząca międzynarodowego prawa prywatnego](#)).

2.1. Sąd ustala, czy nastąpiło uprowadzenie dziecka w świetle przepisów rozporządzenia art. 2 pkt. 11 lit. a), b)

Sędzia najpierw ustala, czy nastąpiło „bezprawne zabranie lub zatrzymanie” w rozumieniu rozporządzenia. Definicja zawarta w art. 2 ust. 11 jest bardzo zbliżona do definicji zawartej w Konwencji haskiej z 1980 r. (art. 3) i obejmuje zabranie lub zatrzymanie dziecka dokonane z naruszeniem prawa do opieki zgodnie z prawem Państwa Członkowskiego, w którym dziecko posiadało miejsce stałego pobytu przed uprowadzeniem. Rozporządzenie dodaje, że uznaje się, iż opieka sprawowana jest wspólnie wtedy, gdy jedna z osób posiadających odpowiedzialność rodzicielską nie może podejmować decyzji o miejscu zamieszkania dziecka bez zgody drugiej osoby posiadającej odpowiedzialność rodzicielską. W konsekwencji zabranie dziecka z jednego Państwa Członkowskiego do innego bez zgody danej osoby stanowi uprowadzenie dziecka w rozumieniu rozporządzenia. Jeżeli zabranie jest zgodne z prawem krajowym, można stosować art. 9 rozporządzenia.

2.2. Sąd zawsze nakazuje powrót dziecka, jeżeli może być ono chronione w Państwie Członkowskim pochodzenia art. 11 ust. 4

Rozporządzenie wzmacnia zasadę, że sąd nakazuje natychmiastowy powrót dziecka, ograniczając wyjątki przewidziane w art. 13 lit. 6) Konwencji haskiej z 1980 r. do absolutnego minimum. Zasada stanowi, że powrót dziecka następuje zawsze wtedy, gdy może być ono chronione w Państwie Członkowskim pochodzenia.

Art. 13 lit. b) Konwencji haskiej z 1980 r. stanowi, że sąd nie jest zobowiązany nakazać powrotu dziecka, jeżeli naraziłoby to je na krzywdę fizyczną lub psychiczną albo postanowiłoby je w sytuacji nie do zniesienia. Rozporządzenie idzie o krok dalej, rozszerzając to zobowiązanie do nakazu zwrotu dziecka w przypadkach, kiedy powrót mógłby narazić dziecko na taką krzywdę, niemniej zostało ustalone, że organy w Państwie Członkowskim pochodzenia poczyniły lub są gotowe poczynić odpowiednie ustalenia w celu zabezpieczenia ochrony dziecka po jego powrocie.

Sąd musi zbadać ten aspekt na podstawie faktycznych okoliczności sprawy. Nie wystarczy do tego istnienie procedur ochrony dziecka w Państwie Członkowskim pochodzenia. Konieczne jest ustalenie, że organy w Państwie Członkowskim

pochodzenia podjęły konkretne środki w celu ochrony dziecka będącego przedmiotem sprawy.

Generalnie sędziowie będą mieli trudności z oceną okoliczności faktycznych w Państwie Członkowskim pochodzenia. Dla oceny, czy w państwie tym podjęto środki ochrony i czy zapewnią one właściwą ochronę dziecka po jego powrocie, istotna będzie pomoc ze strony organów centralnych Państwa Członkowskiego pochodzenia (*zob. rozdział X*).

2.3. Wysłuchanie dziecka i wnioskodawcy art. 11 ust. 2, 5

Rozporządzenie wzmacnia prawo dziecka do wysłuchania podczas postępowania sądowego. Sąd umożliwi wysłuchanie dziecka, o ile sędzia nie uzna tego za niewłaściwe ze względu na jego wiek lub poziom dojrzałości (*zob. rozdział IX*).

Ponadto sąd nie może odmówić powrotu dziecka, jeżeli osoba wnioskująca o powrót nie została wysłuchana. Z uwagi na krótki termin wysłuchanie musi odbyć się w możliwie najszybszy i najbardziej efektywny sposób. Jedną z możliwości jest wykorzystanie ustaleń rozporządzenia (WE) nr 1206/2001 w sprawie współpracy między sądami Państw Członkowskich przy przeprowadzaniu dowodów w sprawach cywilnych i handlowych („[rozporządzenie dowodowe](#)”). Rozporządzenie to, które stosuje się z mocą od dnia 1 stycznia 2004 r., ułatwia współpracę między sądami różnych Państw Członkowskich w przeprowadzaniu dowodów np. w sprawach rodzinnych. Sąd może zażądać przeprowadzenia dowodu przez sąd właściwy innego Państwa Członkowskiego lub przeprowadzić dowód bezpośrednio w tym Państwie Członkowskim. Ponieważ sąd musi orzec o powrocie dziecka w terminie 6 tygodni, wniosek musi być koniecznie wykonany bez zwłoki, w ogólnie przyjętym terminie 90 dni określonym w art. 10 ust. 1 rozporządzenia dowodowego. Podczas przeprowadzania dowodów w takich sprawach szczególnie użyteczne może być wykorzystanie wideokonferencji i telekonferencji, proponowane art. 10 ust. 4 powyższego rozporządzenia.

2.4. Sąd wydaje orzeczenie w terminie sześciu tygodni art. 11 ust. 3

Sąd stosuje najszybsze procedury dostępne w prawie krajowym i wydaje orzeczenie nie później niż w terminie sześciu tygodni od złożenia wniosku (*link do wykazu obowiązujących procedur poszczególnych Państw Członkowskich zostanie dodany*). Termin ten może być przekroczony jedynie w szczególnych okolicznościach.

W odniesieniu do orzeczeń nakazujących powrót dziecka art. 11 ust. 3 nie określa, czy te orzeczenia, które mają być wydane w terminie sześciu tygodni, są wykonalne w tym samym terminie. Jednak jest to jedyna wykładnia, która skutecznie gwarantuje osiągnięcie celu w postaci szybkiego powrotu dziecka w bardzo krótkim terminie. Osiągnięcie tego celu stało by pod znakiem zapytania, gdyby prawo krajowe dopuszczało środek odwoławczy od nakazu powrotu i w międzyczasie zawieszało wykonalność takiego orzeczenia, bez określenia terminu procedury odwoławczej.

Z tych przyczyn prawo krajowe powinno zapewnić „wykonalność” orzeczenia o powrocie, wydanego w ustalonym terminie sześciu tygodni. Sposób realizacji tego celu pozostawiono uregulowaniom prawa krajowego. W tym celu mogą obowiązywać różne procedury, np.:

- (a) prawo krajowe może wykluczać możliwość odwołania się od orzeczenia, które nakazuje powrót dziecka,

- (b) prawo krajowe może dopuszczać możliwość apelacji, ale stanowić, że orzeczenie, które nakazuje powrót dziecka, jest wykonalne w toku postępowania odwoławczego,
- (c) jeżeli prawo krajowe dopuszcza możliwość apelacji i wstrzymuje wykonalność orzeczenia, Państwa Członkowskie powinny wdrożyć procedury zapewniające przyspieszone wysłuchanie apelacji, tak by sześciotygodniowy termin został dotrzymany.

Opisana powyżej procedura powinna stosować się *mutatis mutandis* również do orzeczeń, które nie nakazują powrotu dziecka, w celu ograniczenia do minimum ryzyka równoległych postępowań i sprzecznych orzeczeń. W innym wypadku mogłaby wystąpić sytuacja, w której strona odwołuje się od orzeczenia nie nakazującego powrotu dziecka, wydanego tuż przed upływem sześciotygodniowego terminu, jednocześnie żądając zbadania sprawy przez właściwy sąd pochodzenia.

Powrót dziecka

Uwaga: Przepisy rozporządzenia (art. 11 ust. 2- 5) mają moc nadrzędną w stosunku do analogicznych przepisów konwencji.

Przepisy Konwencji haskiej z 1980 r.	Odpowiednie przepisy rozporządzenia
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; background-color: #90EE90; padding: 5px; display: inline-block; margin-bottom: 10px;">Zobowiązanie do nakazania powrotu dziecka</div>	
<p><u>Artykuł 12:</u> Sąd PCz, w którym dziecko zostało uprowadzone („sąd”), z zasady nakazuje bezzwłoczny powrót dziecka, jeżeli od jego uprowadzenia upłynął mniej niż rok.</p>	<p><u>Artykuł 11 (ust. 2-5):</u> Rozporządzenie potwierdza i wzmacnia tę zasadę.</p>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; background-color: #90EE90; padding: 5px; display: inline-block; margin-bottom: 10px;">Wyjątek od tego zobowiązania</div>	
<p><u>Artykuł 13 ust. 1 lit. b):</u> Sąd nie jest zobowiązany nakazać powrotu, jeżeli istnieje poważne ryzyko, że powrót naraziłby dziecko na krzywdę fizyczną lub psychiczną albo postawiłby dziecko w sytuacji niemożliwej do zniesienia.</p>	<p><u>Artykuł 11 ust. 4:</u> Sąd musi nakazać powrót dziecka, nawet jeżeli miałoby to stanowić dla niego zagrożenie, jeżeli zostanie ustalone, że organy w PCz pochodzenia zabezpieczą ochronę dziecka po jego powrocie.</p>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; background-color: #90EE90; padding: 5px; display: inline-block; margin-bottom: 10px;">Wysłuchanie dziecka</div>	
<p><u>Artykuł 13 ust. 2:</u> Sąd nie jest zobowiązany nakazać powrotu dziecka, jeżeli dziecko wyraża sprzeciw oraz osiągnęło określony wiek i dojrzałość.</p>	<p><u>Artykuł 11 ust. 2:</u> Sąd zapewnia wysłuchanie dziecka, chyba że uznaje się to za niewłaściwe ze względu na jego wiek i poziom dojrzałości.</p>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; background-color: #90EE90; padding: 5px; display: inline-block; margin-bottom: 10px;">Wysłuchanie osoby posiadającej prawo do opieki, która nie uprowadziła dziecka</div>	
<p>(brak przepisu)</p>	<p><u>Artykuł 11 ust. 5:</u> Sąd nie może odmówić powrotu dziecka, jeżeli osoba wnioskująca o powrót nie została wysłuchana.</p>
<div style="border: 1px solid black; border-radius: 50%; background-color: #90EE90; padding: 5px; display: inline-block; margin-bottom: 10px;">Termin rozpatrzenia wniosków o powrót</div>	
<p><u>Artykuł 11:</u> Sąd działa bez zwłoki w sprawach powrotu dziecka. Jeżeli sąd nie podejmie decyzji w terminie 6 tygodni, może być poproszony o ujawnienie przyczyn zwłoki.</p>	<p><u>Artykuł 11 ust. 3:</u> Sąd stosuje najszybsze procedury dostępne w prawie krajowym. Sąd wydaje orzeczenie w terminie 6 tygodni od wniesienia wniosku, chyba że szczególne okoliczności uniemożliwiają dotrzymanie tego terminu.</p>

3. Co się dzieje, jeżeli sąd odmawia powrotu dziecka?

Art. 11 ust. 6-7

➤ **Sąd właściwy przekazuje kopię orzeczenia o odmowie powrotu dziecka sądowi właściwemu w Państwie Członkowskim pochodzenia.**

W świetle surowych warunków określonych w art. 13 Konwencji haskiej z 1980 r. i art. 11 ust. 2-5 rozporządzenia, w większości przypadków sądy prawdopodobnie orzekną o powrocie dziecka.

Jednak w tych wyjątkowych przypadkach, kiedy sąd orzeka o odmowie powrotu dziecka na podstawie art. 13 Konwencji haskiej z 1980 r., rozporządzenie przewiduje procedurę specjalną w art. 11 ust. 6-7.

Procedura ta wymaga, by sąd, który wydał orzeczenie o odmowie powrotu dziecka, przekazał kopię swojego orzeczenia oraz odnośnych dokumentów sądowi właściwemu w Państwie Członkowskim pochodzenia. Przekazanie może nastąpić bezpośrednio z jednego sądu do drugiego lub za pośrednictwem organów centralnych w obu Państwach Członkowskich. Sąd w Państwie Członkowskim pochodzenia ma otrzymać dokumenty w terminie miesiąca od daty wydania orzeczenia odmawiającego powrotu dziecka.

Sąd pochodzenia przekazuje informacje stronom i zaprasza je do złożenia wniosków zgodnie z prawem krajowym, w terminie trzech miesięcy od daty powiadomienia, w których mogą wskazać, czy pragną, aby sąd pochodzenia zbadał kwestię opieki nad dzieckiem.

Jeżeli strony nie złożą wniosków w terminie trzech miesięcy, sąd pochodzenia zamyka sprawę.

Sąd pochodzenia bada sprawę, jeżeli przynajmniej jedna ze stron złoży odpowiedni wniosek. Chociaż rozporządzenie nie ustanawia żadnego terminu w tym zakresie, celem powinno być zapewnienie możliwie najszybszego podjęcia decyzji.

➤ **Jakiemu sądowi należy przekazać orzeczenie o odmowie powrotu dziecka?**

Orzeczenie o odmowie powrotu dziecka oraz odnośne dokumenty należy przekazać sądowi właściwemu do rozpatrzenia istoty sprawy.

Jeżeli sąd w Państwie Członkowskim wydał wcześniej orzeczenie dotyczące przedmiotowego dziecka, dokumenty z zasady przekazuje się do tego sądu. W braku orzeczenia informacje będą przesłane do sądu posiadającego właściwość zgodnie z prawem danego Państwa Członkowskiego, w większości przypadków w miejscu stałego pobytu dziecka przed jego uprowadzeniem. Pomoc w ustaleniu sądu właściwego w innym Państwie Członkowskim może także stanowić Europejski Atlas Sądowy w Sprawach Cywilnych ([Atlas Sądowy](#)). Również wyznaczone zgodnie z rozporządzeniem organy centralne mogą udzielić sędziom pomocy w ustaleniu sądu właściwego w innym Państwie Członkowskim (*zob. rozdział IX*).

➤ **Jakie dokumenty przekazuje się i w jakim języku?**

Art. 11 ust. 6 stanowi, że sąd, który wydał orzeczenie o odmowie powrotu dziecka, przekazuje kopię orzeczenia oraz „odnośnych dokumentów, w szczególności odpis przesłuchań przed sądem”. O tym, które dokumenty są odnośne, decyduje sędzia, który wydał orzeczenie. W tym celu sędzia sporządza zestawienie najważniejszych elementów, z podkreśleniem czynników, na podstawie których wydał orzeczenie. Generalnie będą to dokumenty, na podstawie których sędzia wydał orzeczenie, w tym np. sprawozdania opieki społecznej dotyczące sytuacji dziecka. Drugi sąd musi otrzymać dokumenty w terminie miesiąca od wydania orzeczenia.

Art. 11 ust. 6 nie określa zasad tłumaczenia. Sędziowie powinni znaleźć pragmatyczne rozwiązanie, które będzie odpowiednie w świetle potrzeb i okoliczności danej sprawy. Z uwzględnieniem prawa proceduralnego państwa, do którego dokumenty są kierowane, tłumaczenie może nie być konieczne w przypadku przekazania sprawy sędziemu, który zna język sprawy. Jeżeli tłumaczenie okaże się konieczne, można je ograniczyć do najważniejszych dokumentów. Organy centralne również mogą udzielić pomocy poprzez zapewnienie nieformalnego tłumaczenia. Jeżeli wykonanie tłumaczenia w terminie miesiąca nie jest możliwe, należy je wykonać w Państwie Członkowskim pochodzenia.

4. Właściwość sądu pochodzenia do rozpatrywania istoty sprawy w całości

Art. 11 ust. 7 i art. 42

Sąd pochodzenia, który podejmuje decyzję w kontekście art. 11 ust. 7, jest właściwy do rozstrzygnięcia o istocie sprawy w całości. Wobec tego jego właściwość nie jest ograniczona do rozstrzygnięcia kwestii opieki nad dzieckiem, lecz może obejmować także na przykład kwestię prawa do kontaktów z dzieckiem. Sędzia powinien z zasady zajmować takie samo stanowisko jak w sytuacji, gdyby rodzic uprowadzający dziecko nie uprowadził go, lecz zwrócił się do sądu pochodzenia o zmianę wcześniejszego orzeczenia w sprawie opieki nad dzieckiem lub wystąpił o zezwolenie na zmianę miejsca stałego pobytu dziecka. Jest możliwe, że osoba żądająca powrotu dziecka nie posiadała z nim wspólnego miejsca stałego pobytu przed uprowadzeniem, a nawet że osoba ta byłaby skłonna wyrazić zgodę na zmianę miejsca stałego pobytu dziecka w innym Państwie Członkowskim pod warunkiem odpowiedniego zmodyfikowania przysługującego jej prawa do odwiedzin.

5. Procedura przed sądem pochodzenia

Sąd pochodzenia powinien stosować określone zasady proceduralne przy badaniu sprawy. Przestrzeganie tych zasad umożliwi następnie sądowi pochodzenia dostarczenie świadectwa, o którym mowa w art. 42 ust. 2.

Sąd pochodzenia powinien zapewnić, aby:

- wszystkie strony zostały wysłuchane,
- dziecko zostało wysłuchane, chyba że uznano, że byłoby to niewłaściwe ze względu na jego wiek i poziom dojrzałości,
- orzeczenie uwzględniało przyczyny i dowody leżące u podstaw decyzji o odmowie powrotu dziecka.

Niektóre aspekty praktyczne

- **W jaki sposób sąd pochodzenia uwzględnia przyczyny leżące u podstaw orzeczenia o odmowie powrotu dziecka?**

Aby sąd pochodzenia mógł prawidłowo uwzględnić przyczyny i dowody leżące u podstaw decyzji o odmowie powrotu dziecka konieczna jest współpraca między obydwoma sędziami. Jeżeli obaj sędziowie posługują się tym samym językiem, powinni bez wahania kontaktować się bezpośrednio telefonicznie lub za pośrednictwem poczty elektronicznej. W przypadku trudności językowych pomocy będą mogły udzielić organy centralne (*zob. rozdział X*).

- **W jaki sposób możliwe będzie wysłuchanie osoby posiadającej prawo do opieki, która uprowadziła dziecko, oraz dziecka, jeżeli przebywają w innym Państwie Członkowskim?**

Fakt, że osoba posiadająca prawo do opieki, która uprowadziła dziecko, oraz uprowadzone dziecko raczej nie przyjadą do Państwa Członkowskiego pochodzenia w celu uczestniczenia w postępowaniu, wymaga ich przesłuchania w Państwie Członkowskim, w którym się znajdują. Jedną z możliwości jest wykorzystanie ustaleń rozporządzenia (WE) Nr 1206/2001 („[rozporządzenie dowodowe](#)”). Rozporządzenie to, które stosuje się z mocą od dnia 1 stycznia 2004 r., ułatwia współpracę między sądami różnych Państw Członkowskich w przeprowadzaniu dowodów np. w sprawach rodzinnych. Sąd może zażądać przeprowadzenia dowodu przez sąd właściwy innego Państwa Członkowskiego lub przeprowadzić dowód bezpośrednio w tym Państwie Członkowskim. Rozporządzenie zawiera propozycję przeprowadzania dowodów za pośrednictwem wideokonferencji i telekonferencji.

Uwzględnienia wymaga również fakt, iż uprowadzenie dziecka stanowi w niektórych Państwach Członkowskich przestępstwo karne. Państwa te powinny przyjąć właściwe środki w celu zapewnienia, by osoba posiadająca prawo do opieki, która uprowadziła dziecko, mogła uczestniczyć w postępowaniu sądowym w Państwie Członkowskim pochodzenia bez groźby sankcji karnych. Ponownie rozwiązaniem może być wykorzystanie ustaleń rozporządzenia dowodowego. Innym rozwiązaniem mogłoby być wprowadzenie specjalnych uzgodnień, umożliwiających swobodne przemieszczanie się do i z Państwa Członkowskiego pochodzenia, w celu ułatwienia osobie, która uprowadziła dziecko, osobistego uczestnictwa w postępowaniu przed sądem tego państwa.

Jeżeli sąd pochodzenia wydaje orzeczenie, które nie pociąga za sobą powrotu dziecka, sprawa zostanie zamknięta. W takiej sytuacji właściwość w kwestii istoty sprawy przysługuje sądom Państwa Członkowskiego, do którego dziecko zostało uprowadzone (zob. wykresy str. 33 i 37).

Z drugiej strony jeżeli sąd pochodzenia wydaje orzeczenie, które pociąga za sobą powrót dziecka, to orzeczenie jest bezpośrednio uznawane i wykonalne w innym Państwie Członkowskim, pod warunkiem dołączenia do niego świadectwa (zob. pkt 5 i wykres str. 37).

6. Uchylenie *exequatur* w odniesieniu do orzeczenia sądu pochodzenia o powrocie dziecka

Art. 40, 42

Jak opisano powyżej (pkt 2), sąd, do którego wniesiono powództwo o powrót dziecka na mocy Konwencji haskiej z 1980 r., stosuje przepisy konwencji uzupełnione przepisami art. 11 rozporządzenia. Jeżeli sąd, do którego kierowany jest wniosek, zadecyduje przeciwko powrotowi dziecka, sąd pochodzenia ma ostatnie słowo w tej kwestii.

Jeżeli sąd pochodzenia podejmie decyzję, która wiąże się z powrotem dziecka, ważną sprawą jest zapewnienie, by orzeczenie to mogło być szybko wykonane w drugim Państwie Członkowskim. Z tej przyczyny rozporządzenie stanowi, że orzeczenia takie są bezpośrednio uznawane i wykonalne w drugim Państwie Członkowskim pod warunkiem dołączenia zaświadczenia. Skutki nowej zasady są dwojakie: a) brak konieczności wnioskowania o „*exequatur*” oraz b) brak możliwości sprzeciwienia się uznaniu orzeczenia. Orzeczenie uzyskuje świadectwo jeżeli spełnia wymogi proceduralne wymienione w punkcie 4 powyżej.

Sąd pochodzenia wydaje świadectwo na standardowym formularzu, którego wzór znajduje się w załączniku IV, w języku orzeczenia. Sędzia podaje również inne wymagane załącznikiem informacje, w tym informację, czy orzeczenie jest wykonalne w Państwie Członkowskim pochodzenia w chwili jego wydania.

Z zasady sąd pochodzenia wydaje świadectwo po tym, jak orzeczenie staje się „wykonalne”, co z zasady oznacza upływ terminu na odwołanie. Zasada ta nie jest bezwzględnie obowiązująca i sąd pochodzenia może, jeżeli uzna to za konieczne, nadać orzeczeniu klauzulę wykonalności niezależnie od środków odwoławczych. Rozporządzenie przyznaje to prawo sędziemu, nawet jeżeli prawo krajowe nie przewiduje takiej możliwości. Celem jest uniemożliwienie wnoszenia odwołania celem spowodowania zbędnej zwłoki w wykonaniu orzeczenia.

Art. 43 i motyw 24

Nie ma możliwości odwołania się przeciwko wydaniu świadectwa. Jeżeli sąd pochodzenia popełnił błąd wydając świadectwo, które nie oddaje prawidłowo treści orzeczenia, istnieje możliwość złożenia wniosku o sprostowanie w sądzie pochodzenia. W takim przypadku stosuje się prawo krajowe Państwa Członkowskiego pochodzenia. Strona pragnąca wnieść o wykonanie orzeczenia, które pociąga za sobą powrót dziecka, przedstawia odpis orzeczenia i świadectwo. Tłumaczenie świadectwa nie jest konieczne,

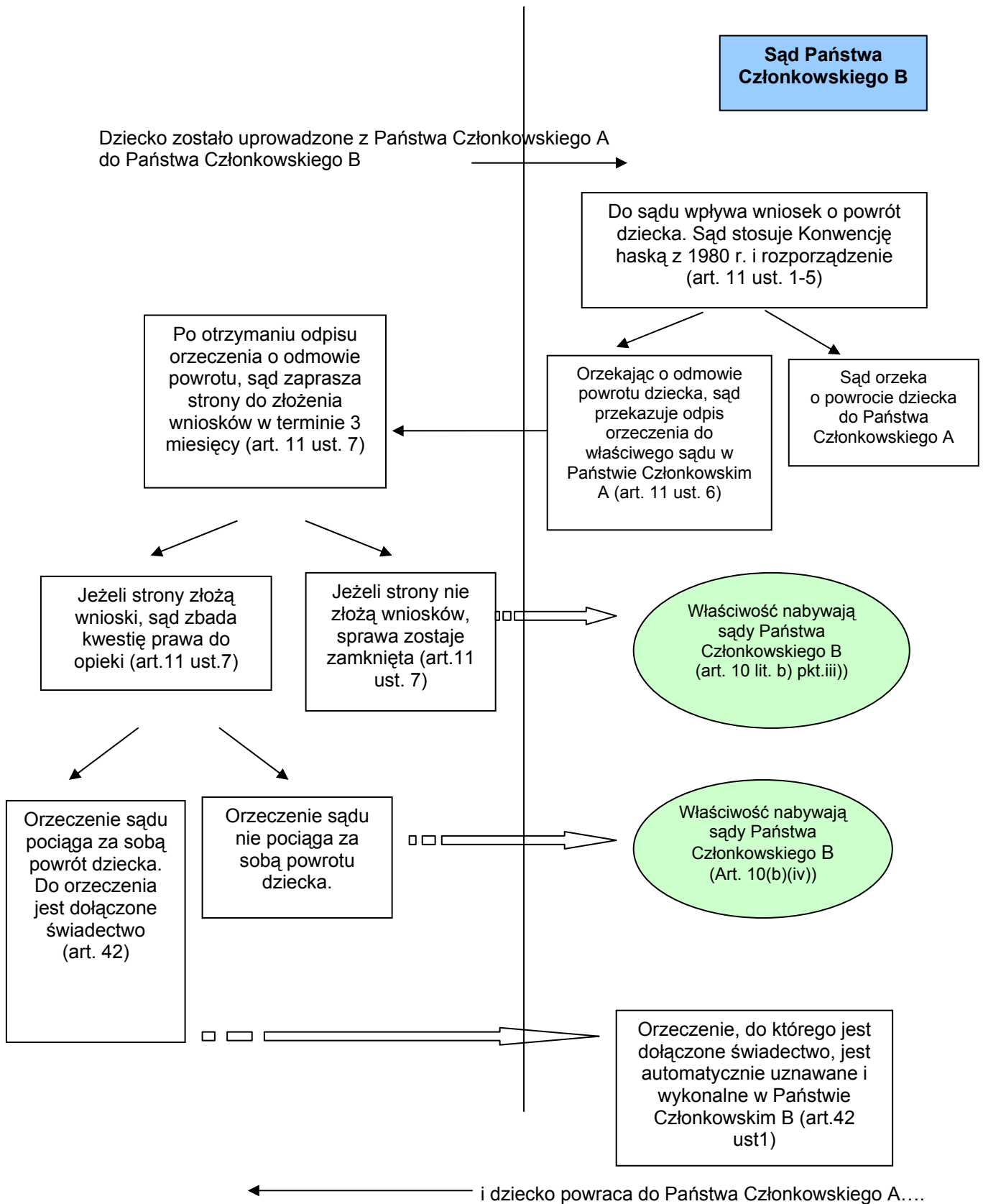
z wyjątkiem pkt 14 dotyczącego środków podjętych przez organy w Państwie Członkowskim pochodzenia w celu zapewnienia ochrony dziecka po jego powrocie.

7. Kolejne przemieszczenie dziecka do innego Państwa Członkowskiego

Art. 42

Należy podkreślić, że orzeczenie sądu pochodzenia jest automatycznie wykonalne we wszystkich Państwach Członkowskich, a nie tylko w tym, w którym wydano orzeczenie o odmowie powrotu dziecka. Wynika to jasno ze sformułowań art. 42 ust. 1 oraz jest zgodne z celem i duchem rozporządzenia. Przemieszczenie dziecka do innego Państwa Członkowskiego nie ma zatem wpływu na orzeczenie sądu pochodzenia. Nie jest konieczne wszczynanie nowego postępowania w sprawie powrotu dziecka zgodnie z konwencją haską z 1980 r., a jedynie wykonanie orzeczenia sądu pochodzenia.

Procedura w sprawach uprowadzenia dziecka

VIII. Wykonywanie orzeczeń

Rozporządzenie nie reguluje procedury wykonania, które podlega prawu krajowemu, jednak sprawą istotną jest stosowanie przez organy krajowe zasad, które zabezpieczają sprawne i szybkie wykonywanie orzeczeń wydanych na mocy rozporządzenia, tak by nie podważyć jego celów.

Powyższe stosuje się w szczególności do praw do kontaktów z dzieckiem oraz powrotu dziecka po jego uprowadzeniu, w odniesieniu do których to kwestii uchylono procedurę *exequatur* w celu przyspieszenia postępowania.

W tym kontekście Europejski Trybunał Praw Człowieka konsekwentnie orzeka, że organy państwa będącego stroną Konwencji haskiej z 1980 r., po ustaleniu, że dziecko zostało bezprawnie zabrane w świetle konwencji, mają obowiązek podjęcia właściwych i skutecznych działań w celu zabezpieczenia powrotu dziecka. Niepodjęcie takich działań stanowi naruszenie art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (prawo do respektowania życia rodzinnego) (zob. np. sprawa *Iglesias Gil i A.U.I. przeciwko Hiszpanii* z 29 lipca 2003 r., pkt. 62). Każde państwo będące stroną Konwencji haskiej musi przyjąć właściwe i skuteczne środki w celu wypełnienia obowiązków przewidzianych w art. 9 tej konwencji (zob. np. sprawa *Maire przeciwko Portugalii* z 26 czerwca 2003 r., pkt. 76 i *Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii* z 25 stycznia 2000 r., pkt. 108).

Europejski Trybunał Praw Człowieka podkreślił również, że postępowanie dotyczące orzeczenia odpowiedzialności rodzicielskiej, w tym wykonanie prawomocnego orzeczenia, wymaga pilnego rozpatrzenia, ponieważ upływ czasu może mieć niemożliwe do naprawienia konsekwencje dla stosunków pomiędzy dzieckiem a rodzicem, z którym dziecko nie mieszka. Właściwość środka należy zatem oceniać pod kątem szybkości jego wdrożenia (zob. np. sprawy *Ignaccolo-Zenide przeciwko Rumunii* z 25 stycznia 2000 r., pkt 102 i *Maire przeciwko Portugalii* z 26 czerwca 2003 r., pkt 74).

IX. Wysłuchanie dziecka

Art. 23, 41, 42

Rozporządzenie podkreśla znaczenie umożliwienia dzieciom wyrażenia ich stanowiska w postępowaniu, które ich dotyczy. Wysłuchanie dziecka jest jednym z wymogów uchylecia procedury *exequatur* w odniesieniu do praw do kontaktów z dzieckiem oraz orzeczeń, które pociągają za sobą powrót dziecka (zob. rozdziały VI i VII). Istnieje również możliwość sprzeciwu wobec uznania i wykonania orzeczenia dotyczącego odpowiedzialności rodzicielskiej na podstawie niewysłuchania dziecka (zob. rozdział V).

Rozporządzenie stanowi główną zasadę wysłuchania dziecka w postępowaniu, które go dotyczy. W drodze wyjątku dziecko może nie być wysłuchane, jeżeli byłoby to niewłaściwe ze względu jego wiek i poziom dojrzałości. Ten wyjątek należy interpretować w sposób zawężający.

Rozporządzenie nie zmienia stosownych procedur krajowych w tej kwestii (motyw 19). Generalnie wysłuchanie dziecka powinno odbyć się w sposób uwzględniający jego wiek

i poziom dojrzałości. Ocenę stanowiska młodszych dzieci należy powierzyć ekspertom i przeprowadzić z należytą troską, w sposób odmienny niż w przypadku nastolatków.

Wysłuchanie stanowiska dziecka nie musi nastąpić w trakcie rozprawy sądowej, ale może je przeprowadzić właściwy organ zgodnie z prawem krajowym. Przykładowo w niektórych Państwach Członkowskich wysłuchanie dziecka przeprowadza pracownik socjalny, który składa sądowi sprawozdanie opisujące życzenia i uczucia dziecka. Jeżeli wysłuchanie odbywa się w sądzie, sędzia powinien zorganizować je w sposób uwzględniający charakter sprawy, wiek dziecka oraz okoliczności sprawy. W każdej sytuacji ważne jest umożliwienie dziecku wyrażenia jego poglądów w atmosferze zaufania.

Kiedy wysłuchanie dziecka przeprowadza sędzia lub inny urzędnik, sprawą zasadniczą jest odpowiednie przeszkolenie takiej osoby, na przykład w zakresie najlepszego sposobu porozumiewania się z dziećmi oraz świadomości ryzyka podejmowania przez rodziców prób wpłynięcia i wywarcia nacisku na dziecko. Prawidłowe wysłuchanie dziecka, z zachowaniem właściwej dyskrecji, może umożliwić mu wyartykułowanie jego życzeń i uwolnić z poczucia odpowiedzialności lub winy.

Wysłuchanie dziecka może mieć różne cele w zależności od rodzaju i celów procedury. W postępowaniach dotyczących praw do opieki celem jest zazwyczaj pomoc w ustaleniu najodpowiedniejszego środowiska, w którym dziecko powinno przebywać. W sprawie uprowadzenia dziecka celem często jest ustalenie, dlaczego dziecko sprzeciwia się powrotowi i jak do tego doszło, oraz ustalenie czy dziecko może być zagrożone, a jeżeli tak, to w jaki sposób. W takich sprawach zawsze istnieje możliwość, że rodzice podejmą próbę wywarcia wpływu na dziecko.

X. Współpraca pomiędzy organami centralnymi i pomiędzy sądami

Art. 53-58

Organy centralne odgrywają istotną rolę w stosowaniu rozporządzenia. Państwa Członkowskie muszą wyznaczyć przynajmniej jeden organ centralny. Idealnym rozwiązaniem byłoby, aby były to te same organy, którym powierzono stosowanie Konwencji haskiej z 1980 r., co stworzyłoby synergii i umożliwiło organom korzystanie z doświadczeń uzyskanych przez nie w sprawach uprowadzenia dziecka.

Przed wejściem w życie rozporządzenia organom centralnym należy zapewnić wystarczające zasoby finansowe i ludzkie, aby były w stanie wypełniać swoje obowiązki, a pracownicy muszą odbyć specjalne przeszkolenie. Należy promować korzystanie z nowoczesnych rozwiązań technicznych.

Rozporządzenie przewiduje efektywną integrację organów centralnych w ramach Europejskiej Sieci Sądowej w sprawach cywilnych i handlowych ([Europejska Sieć Sądowa](#)) oraz odbywanie przez nie regularnych spotkań w ramach tej sieci w celu omówienia stosowania rozporządzenia.

Szczególne zadania organów centralnych są wymienione w art. 53. Należy do nich ułatwienie komunikacji między sądami, co jest konieczne szczególnie w przypadku

przekazywania sprawy przez jeden sąd drugiemu (*zob. rozdziały III i VII*). W takich sprawach organy centralne będą służyć jako pośrednik pomiędzy sądami krajowymi a organami centralnymi innych Państw Członkowskich.

Innym zadaniem organów centralnych jest ułatwienie porozumienia między osobami posiadającymi odpowiedzialność rodzicielską, np. w drodze mediacji. Panuje powszechne przekonanie, że mediacja może odegrać ważną rolę np. w sprawach uprowadzenia dziecka, aby po uprowadzeniu zapewnić możliwość widywania przez dziecko rodzica, który go nie uprowadził, a po powrocie dziecka do Państwa Członkowskiego pochodzenia – możliwość widywania przez nie rodzica, który je uprowadził. Jednak ważną sprawą jest, aby proces mediacji nie został wykorzystany do nienależytego opóźnienia powrotu dziecka.

Organy centralne nie muszą wykonywać tych zadań samodzielnie, mogą działać za pośrednictwem innych organów.

Równoległe do wymogu współpracy pomiędzy organami centralnymi, rozporządzenie wymaga współpracy pomiędzy sądami różnych Państw Członkowskich, w różnych celach. Niektóre przepisy nakładają na sędziów z różnych Państw Członkowskich szczególny obowiązek komunikowania się i wymiany informacji w kontekście przekazania sprawy (*zob. rozdział III*) oraz w kontekście uprowadzenia dziecka (*zob. rozdział VII*).

Aby zachęcić do takiej współpracy i ją ułatwić, należy promować dyskusje pomiędzy sędziami, zarówno w kontekście Europejskiej Sieci Sądowej, jak i w ramach inicjatyw organizowanych przez Państwa Członkowskie. Pomocne w tym kontekście mogą się okazać doświadczenia płynące z nieformalnych „ustaleń dotyczących sędziów łącznikowych”, organizowanych w kontekście Konwencji haskiej z 1980 r.

Niektóre Państwa Członkowskie mogą stwierdzić celowość ustanowienia sędziów łącznikowych lub sędziów specjalizujących się w prawie rodzinnym jako pomocy w funkcjonowaniu rozporządzenia. W kontekście Europejskiej Sieci Sądowej takie ustalenia mogą doprowadzić do usprawnienia łączności pomiędzy sędziami i organami centralnymi oraz pomiędzy samymi sędziami, i tym samym przyczynić się do szybszego rozstrzygnięcia w sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej na podstawie rozporządzenia.

XI. Relacje pomiędzy rozporządzeniem a Konwencją haską z 1996 r. dotyczącą ochrony dziecka

Art. 61, 62

Zakres stosowania rozporządzenia jest bardzo zbliżony do Konwencji haskiej z dnia 19 października 1996 r. w sprawie jurysdykcji, właściwego prawa, uznawania, wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dziecka („[Konwencja haska z 1996 r.](#)”). Obydwa instrumenty

zawierają zasady dotyczące właściwości sądów, uznawania i wykonywania orzeczeń dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej.

Do dnia dzisiejszego (czerwiec 2005 r.) konwencję ratyfikowało lub stosuje sześć Państw Członkowskich: Republika Czeska, Estonia, Łotwa, Litwa, Słowacja i Słowenia. Pozostałe Państwa Członkowskie, z wyjątkiem Węgier i Malty, podpisały konwencję, ale jej jeszcze nie ratyfikowały. Według przewidywań konwencja wejdzie w życie w Państwach Członkowskich po jej ratyfikacji przez wszystkie państwa w interesie Wspólnoty. Relacje pomiędzy tymi dwoma instrumentami są wyjaśnione w art. 61 i 62.

Art. 61, 62

W celu ustalenia, czy w danej sprawie ma zastosowanie rozporządzenie, czy konwencja, należy zbadać następujące kwestie:

(a) Czy sprawa dotyczy kwestii objętej zakresem stosowania rozporządzenia?

Rozporządzenie ma moc nadrzędną względem konwencji w stosunkach pomiędzy Państwami Członkowskimi w sprawach objętych zakresem jego stosowania. W efekcie rozporządzenie ma moc nadrzędną w sprawach właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń. Z drugiej strony **konwencja ma zastosowanie** w stosunkach pomiędzy Państwami Członkowskimi w sprawach **prawa właściwego**, ponieważ ten temat nie jest objęty rozporządzeniem.

(b) Czy miejsce stałego pobytu dziecka znajduje się na terytorium Państwa Członkowskiego?

Jeżeli odpowiedź na obydwa pytania a) i b) jest pozytywna, rozporządzenie ma moc nadrzędną w stosunku do konwencji.

c) Czy sprawa dotyczy uznania i/lub wykonania orzeczenia wydanego przez sąd w innym Państwie Członkowskim?

Pytanie c) wymaga rozpatrzenia na tej podstawie, że zasady dotyczące uznawania i wykonywania rozporządzenia stosują się do wszystkich orzeczeń wydanych przez właściwy sąd Państwa Członkowskiego. Nie ma znaczenia, czy dane dziecko mieszka na terytorium określonego Państwa Członkowskiego, dopóki sądy tego państwa są właściwe do orzekania w tej kwestii. Stąd zasady dotyczące uznawania i wykonywania rozporządzenia mają zastosowanie do orzeczeń wydanych przez sądy Państwa Członkowskiego, nawet jeżeli dziecko mieszka w państwie trzecim, które jest stroną konwencji. Celem jest zapewnienie utworzenia wspólnego obszaru sądowiczego, co wymaga, aby wszystkie orzeczenia wydawane przez sądy właściwe na terytorium Unii Europejskiej były uznawane i wykonywane na podstawie wspólnego zbioru przepisów.

Art. 12 ust. 4

Zgodnie z treścią rozdziału II art. 12 rozporządzenia wprowadza się możliwość ograniczonego przedłużenia dla strony, która decyduje się zwrócić do sądu Państwa Członkowskiego, w którym dziecko nie posiada miejsca stałego pobytu, ale z którym posiada ono znaczący związek.

Możliwość ta nie jest ograniczona do sytuacji, w których dziecko posiada miejsce stałego pobytu na terytorium Państwa Członkowskiego, lecz stosuje się również, gdy miejsce stałego pobytu dziecka znajduje się w państwie trzecim, które nie jest stroną Konwencji haskiej z 1996 r. W takim przypadku uważa się, że właściwość na mocy art. 12 jest w najlepszym interesie dziecka, zwłaszcza – choć nie wyłącznie – jeżeli niemożliwe jest przeprowadzenie postępowania sądowego w danym państwie trzecim (art. 12 ust. 4).

W odmiennej sytuacji, jeżeli dziecko posiada miejsce stałego pobytu na terytorium państwa trzeciego, które jest stroną konwencji, mają zastosowanie zasady konwencji.

Postępowanie rozwodowe w Unii Europejskiej

Krótkie streszczenie zasad dotyczących spraw małżeńskich

I. Wstęp

Przepisy rozporządzenia dotyczące spraw małżeńskich zostały przejęte z II rozporządzenia brukselskiego praktycznie bez zmian. W świetle powyższej literatury poświęconej II rozporządzeniu brukselskiemu po jego wejściu w życie z dniem 1 marca 2001 r., może służyć jako wskazówki również na potrzeby obecnego rozporządzenia. W tym kontekście pomocne może być sprawozdanie wyjaśniające z dnia 28 maja 1998 r. dotyczące konwencji, które poprzedziło II rozporządzenie brukselskie (*Dz.U. C 221 z 16.7.1998, str. 27*).

Rozporządzenie zawiera zasady dotyczące właściwości sądów oraz uznawania orzeczeń w sprawach cywilnych dotyczących rozwodu, separacji i unieważnienia małżeństwa („rozwodu”). Jego zakres jest ograniczony do rozwiązania więzów małżeńskich i nie stosuje się do żadnych spraw dodatkowych, takich jak konsekwencje majątkowe małżeństwa lub podstawy rozwodu.

II. Ustalenie Państwa Członkowskiego, do którego sądów należy właściwość

Określona w art. 3 zasada właściwości sądów ustanawia kompletny system ustalania właściwości sądów określonego Państwa Członkowskiego. Rozporządzenie ustala jedynie Państwo Członkowskie, do którego sądów należy właściwość, ale nie sąd właściwy w tym Państwie Członkowskim. Tę kwestię pozostawiono krajowemu prawu proceduralnemu.

Sąd, do którego wniesiono powództwo o rozwód, musi przeprowadzić następującą analizę:

Kilka alternatywnych zasad ustalania właściwości sądów

Art. 3

Nie istnieje ogólna zasada dotycząca właściwości sądów w sprawach małżeńskich. Zamiast tego art. 3 wymienia kilka podstaw ustalania właściwości. Podstawy te mają charakter **alternatywny**, co oznacza, że nie ma między nimi stosunku hierarchicznego.

Artykuł 3 nowego II rozporządzenia brukselskiego określa siedem alternatywnych podstaw właściwości sądów w sprawach dotyczących rozwodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa. Podstawy są wobec siebie równe i małżonkowie mogą wytoczyć powództwo w sądach Państwa Członkowskiego, w którym:

- a) posiadają miejsce stałego pobytu,
- b) ostatnio posiadali miejsce stałego pobytu, jeśli jeden z nich nadal tam zamieszkuje,
- c) którykolwiek z małżonków posiada miejsce stałego pobytu – w przypadku wspólnego wniosku,
- d) pozwany posiada miejsce stałego pobytu,
- e) składający wniosek posiada miejsce stałego pobytu, jeśli mieszkał tam przynajmniej przez jeden rok bezpośrednio przed złożeniem wniosku,

- f) składający wniosek posiada miejsce stałego pobytu, jeśli mieszkał tam przynajmniej przez sześć miesięcy bezpośrednio przed złożeniem wniosku i jest obywatelem danego Państwa Członkowskiego,
- g) którego obywatelami są oboje małżonkowie (w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, na którego terytorium mają „miejsce stałego zamieszkania”).

Podstawy mają charakter **wyłączny** w tym sensie, że małżonek, który posiada miejsce stałego pobytu w Państwie Członkowskim lub który jest obywatelem Państwa Członkowskiego (albo posiada „miejsce stałego zamieszkania” w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii) może być pozwany w innym Państwie Członkowskim wyłącznie na podstawie rozporządzenia.

Przykład: Mężczyzna będący obywatelem Państwa Członkowskiego A ożenił się z kobietą będącą obywatelką Państwa Członkowskiego B. Para posiada miejsce stałego pobytu w Państwie Członkowskim C. Po upływie kilku lat małżeństwo przeżywa kryzys i żona chce rozwodu. Zgodnie z postanowieniami art. 3 para może wnieść o rozwód wyłącznie do sądu Państwa Członkowskiego C, powołując się na miejsce stałego pobytu tamże. Żona nie może wytoczyć powództwa przed sądem Państwa Członkowskiego B na podstawie obywatelstwa tego państwa, ponieważ art. 3 wymaga, aby oboje małżonkowie byli obywatelami tego samego państwa.

Przewidziana w art. 12 **zasada przedłużenia** stanowi, że sąd, do którego wniesiono powództwo w sprawie postępowania rozwodowego na podstawie rozporządzenia, jest również właściwy w powiązanych z rozwodem sprawach odpowiedzialności rodzicielskiej, jeżeli spełnione są określone warunki (*zob. rozdział II pkt 2 c*).

III. Co się dzieje, jeżeli powództwo zostało wniesione w dwóch Państwach Członkowskich?

Art. 19 ust. 1

Jeżeli powództwo zostało wniesione do sądu na mocy art. 3 rozporządzenia i sąd stwierdził swoją właściwość, sądy innych Państw Członkowskich nie są właściwe i muszą oddalić każde późniejsze powództwo. Celem zasady „**lis pendens**” jest zapewnienie pewności prawa, uniknięcie równoległych procesów oraz możliwości wydania orzeczeń nie do pogodzenia.

Brzmienie art. 19 ust. 1 zostało nieznacznie zmodyfikowane w porównaniu z art. 11 ust. 1 i 2 II rozporządzenia brukselskiego. Zmianę wprowadzono w celu uproszczenia tekstu bez zmiany jego treści merytorycznej.

Art. 19 ust. 1 obejmuje dwie sytuacje:

- (a) wszczęcie postępowania dotyczącego tej samej sprawy i na tej samej podstawie w sądach różnych Państw Członkowskich
- (b) wszczęcie postępowania, które nie dotyczy tej samej podstawy, ale stanowi „powództwa zależne”, przed sądami różnych Państw Członkowskich.

* * *